

Старенький, дряхлий як порохно дідусь вернув живий із далекої чужини, зза гір і рік, і доплентався на своє подвір'я.

Тремтючи на усьому тілі, відкрив голову, тремтючи впав навколішки, пригнувся д' землі, як сухе стебло під буйним вітром, і на поріг хати поклав святочний, у муці туги начатий, у безнадійнім виживданню доспілий поцілуй.

Легіт підхопив тихий відгомін на ніжні крила, розсипав його в безлічі акордів по нивах і левадях, і вони зійшли на весну пелюстками синіх блаватів і червоних маків.

Ш.

СТРАЖДАННЯ.

Чоловік мандрував у самоті своїм шляхом.

Ліворуч на темному фоні діброви маячила біль беріз, як ясні спомини у дні замрячені.

Праворуч став чорним валом ліс смеречини. Дужий і неповорухний, як свідомість здоровля.

Там, де оба ліси сходилися, по кінець шляху далеко на заході, ярко розцвіли велитенні рожі. Булатні мечі вигнулися від сходу до заходу на глибинах неба. Широкими вістрями зрубували багрі рожі і вони на голубих хвилях небесного океану спливали тихо за обриси гір.

Смерклося і білий шлях був вже тільки візією, без кінця.

Спізнені птиці блукали у сумерках, як людські бажання в годинах зневіри. Птиці потрапляли у свої гнізда, билися об верхи дерев або безціло кружляли в повітряних просторах, сумно накликуючись.

Задрімала земля. Та оце вона на мент прочуняла і з її широких легких у полусні полинуло у простори глибоке зітхання. А у цьому зітханню було тільки наболілої жалоби, тільки горя й туги, що зорі заплакали, а їх сльози впали рососою на землю.

Мандрівник спинився, у нього побіліло обличчя від жалісного зітхання землі — він наслухував, відкіля прилине слово розради. Але скрізь була безумовна тиша і самота мандрівника стала ще більша.

А потім, то кожна гілка беріз заграла, як срібна флейта мольове нсктурно.

Тоді жаль вдарив об серце чоловіка чорними крилами, і він кинув у зорі слова мутні, як неспокій безпріютного.

— Назбирав я тільки смутку у моє серце, несучи його цілу гору і ніде мені його позбутися. І жду на твоє слово і гляджу за тобою, щоб тобі його оддати як упоминительную жертву. — а тебе не бачу й не бачу...

А у відповідь із нутра бору, із глибин дебри, із розлогих піль прилинув буйний вітер, а в ньому чути було ревну мозу бога, як шум дубів на провесну.

— Оце ти стоїш на найвищому ступні могого престола і глядиш у моє серце.

— І чого тобі більше?

ОСБАР УАЙЛЬД

Падуанська Герцогиня.

Трагедія з XVI. століття.

Переклав: Микола Голубець.

ДІЄВІ ЛЮДЕ:

Сімоні Гессо, герцог Падуї.
 Беатриче, його дружина,
 Андреа Полляюольо, кардинал Падуї,
 Массіо Петруччі
 Еппо Бітелльоццо } з отруєння герцога,
 Тадео Барді
 Гвідо Ферранті,
 Асканіо Крістофано, його друг,
 Граф Моранцоне,
 Бернардо Кавалькати, прокурор Падуї,
 Гуго, кат,
 Лючія, покоївка.

Слуги, громадяне, вояки, черці і інші.

Місце події: Падуа. — Час: друга половина XVI. ст.

Перша дія: Базар в Падуї.
 Друга дія: Комната герцога.
 Третя дія: Коридор в палаті герцога.
 Четверта дія: Судова саля.

ПЕРША ДІЯ.

Базар в Падуї. В глибині собору в романському стилі з чорного й ділого мрамору. Мраморні ступені ведуть в портал собору. У стій ступенів два велитенські, кам'яні льви. Доми по обох боках кону мають нестрі прослони перед вікнами, обведені кам'яними під сінями. На право водограй, що зображує морського бога в зеленій бронзі, що лежучи дме в ріг (мушлю). Біля водограю кам'яні лавка. Дзвони в соборі дзвонять, а горожане, мушличі, жінки й діти плывуть до середини.

Гвідо Ферранті і Асканіо Хрістофано.

АСКАНІО:

Так, як я дишу, Гвідо, не зроблю далі ні кроку; а то віддам останній віддих — для проклону. Така проклята біганина за блудними огниками! (*Сідає на лавку біля водограю*).

ГВІДО:

Це мусить бути тут. (*Заговорює до прохожого і скидає шапку*). Вибачте, добродію, чи це базар, а чи церква Чесного Хреста? (*Прохожий притакує*). Спасибіг!

АСКАНІО:

Ну?

ГВІДО:

Так, це тут.

АСКАНІО:

Яб волів, щоб це було деінде. Ні сліду якої коршми.

ГВІДО:

(*Виймає лист з кишені й читає*)

Час: південь; город: Падуа; місце: базар; день: св. Пилипа.

АСКАНІО:

А він? По чім ми визнаємо його?

(*читає далі:*)

„У мене буде фіолетний плащ, на рамени якого вишитий срібний яструб“ — нічого одяг? що Асканіо?

АСКАНІО :

Мені миліший мій сардак. Ти віриш, що він тобі про батька оповість?

ГВІДО :

Напевне так. Хибаж ти вже забув, що місяця нема від того часу; я був якраз в винарні, на розі від улиці, що нею бігають кози, як надіхав дорогою їздець і спитав мене, чи я це звуся Гвідо. Він дав мені цього листа з підписом: „Твойого батька друг“. В ньому замовлено мене тут, коли я хочу дізнатися про тайну мого роду. Я все вважав старого Петро моїм вуйком, але там було сказано, що так не є; мене дитиною віддав йому в опіку чоловік, якого він ні раз не бачив в друге.

АСКАНІО :

Так ти не знаєш, хто був твоїм батьком?

ГВІДО :

Ні.

АСКАНІО :

Ні спомину не маєш ти по йому?

ГВІДО :

Ніякого, Асканіо.

АСКАНІО :

(Сміючись)

Тоді ти певне не так часто брав від нього буки, як я від мого батька.

ГВІДО :

(підсміхаючись)

До цьогож ти не винен був побоїв.

АСКАНІО :

Ніколи! Власне в цьому вся нікчемність; ні раз почування вини не дрогнуло в мойому серці. — Ти! На яку годину він тебе покликав?

ГВІДО :

Південь.

(Соборний годищик бє).

АСКАНІО :

Якраз полудне, а його немає. Не вірю я у нього, Гвідо; це певне буде дівчина якась, якій ти в око впав. Я йшов з тобою від Перуджі аж тут — тепер ходи зі мною до шинку найближчого *(Встає)*. На великих богів шлунка, Гвідо, я тепер такий жадний їжі, як удова чоловіка, утомлений біганиною, як панна моральними науками, я висушений наче проповідь церковна. Ходи Гвідо, стоїш і туманієш, як дурень, що хотів би заглянути в свій череп. Твій чоловік не прийде.

ГВІДО :

Боюсь, що маєш слухність. Га!...

(Коли він зібрався з Асканієм до відходу, являється граф Моранцоне в фіолетному плащі, на якого рамена вишитий срібний ластруб. Він іде крізь сцену аж до собору, в хвилину, коли має увійти, біжить Гвідо слодами й схилює його).

МОРАНЦОНЕ :

Ферранті Гвідо, точно ти наспів.

ГВІДО :

Живе мій батько?

МОРАНЦОНЕ :

Так, живе — у тобі.
Ти схожий з ним в усіх чертах обличчя.

В поставі, ході, в вигляді цілім;
Я думаю — ти схожий з ним і духом.

ГВІДО :

Про батька мого розпочав. Для цієї
Одної хвили жив я.

МОРАНЦОНЕ :

Будьмо самі.

ГВІДО :

Це мій найкращий друг, з любови
До Падви йшов за мною слід у слід;
Не має тайн для нас обох ніяких.

МОРАНЦОНЕ :

Одної тільки ти йому не звір!
Нехай в'дїйде.

ГВІДО :

(до Асканіа)

Будь тут за годину
Назад. Бо він не зна того, що в світі
Ніщо свічада нашої дружби
Не в силі стмярить. Отже, за годину!

АСКАНІО :

Покинь його, лихий у нього погляд.

ГВІДО :

(сміючись)

Ні, ні, я певен в тім, що він розкаже,
Що я великий пан на всю Італію,
Що радощі безвпинні ждуть на нас.
Одну годину, любий!

(Асканіо нішов)

Оповідж

Тепер про батька мого.

(Сідає на лавку)

Був великий?

Цього я певен, в стременах стояв.
Волоссям чорний? Ні. А може злотом
Немов огнем горів? Мав ніжний голос?
Хорообрі вої мають дуже часто
Ніжний і тихий голос, ні? А може
Мав голос наче сурма боєва,
Що гомоном лама ряди ворожі?

ГВІДО :

Чи сам він їздив, чи за ним шуміли
Чурі і пажі й воїни відважні?
Бо часто я неначе чую — в жилах
Мов королівська кров бє — він король?

МОРАНЦОНЕ :

З усіх мужів найбільше королівський.

ГВІДО :

(гордо.)

Високо він здіймався над головами,
Людей, як ти його в останнє бачив?

МОРАНЦОНЕ :

Знімався він над голови усіх —
(підходить до Гвіда й кладе руку на його рамена)

На ешафоті, де на нього ждала
Сокира ката.

ГВІДО:

(відскакуючи)

Хто ти є, зловіщий,
Що наче ворон, мов опир страхітний
Зловіще слово з гробу підійняв?

МОРАНЦОНЕ:

Мене тут знають графом Моранцоне,
Я пан пустого, скельного замчища
З малим шматочком дикої землі
І службою безпутньою; колись
Я був одним з найкращих родів Парми,
Був другом твого батька.

ГВІДО:

(беручи його за руку)

Говори!

МОРАНЦОНЕ:

Ти син великого князя Льоренцо,
Якого щит не раз блищав у бою
З поганами турецького нарибку.
Він був князем парменським і герцогом
Прекрасної Льомбардії цілої
Аж до Фльоренци; так, сама Фльоренца
Йому платила дань —

ГВІДО:

Скоро про смерть.

МОРАНЦОНЕ:

Почуєш в час про неї. Був в війні,
О вожде чесний, що в італоськім краю
Базладдя шуму не терпів. Провадив
Лицарства цвіт найкращий, проти пана
Ріміні чужоложця — Джіованна Малятести.
Та він його, заманивши в сильця,
В кайдани вбрав і мов тому злочинцю,
Неначе парубкови чорному, прилюдно
Велів на ринку голову зрубати.

ГВІДО:

(хапає за кинджал)

А Малятеста ще живий?

МОРАНЦОНЕ:

Помер.

ГВІДО:

Помер? Як жаль! Якаж бо жвава смерть.
Колиб вона на мент була спізналась.
Яб виручив її.

МОРАНЦОНЕ:

(бере його за руку)

Тут ділу ще не край!
Його продавець ще живе здоров.

ГВІДО:

Значиться — мого батька продали?

МОРАНЦОНЕ:

Немов худобу цю його продали.
За юдин гріш ізрадив, проміняв
Той сам, що був приятеля зразком,
Кому він вірив, серце отворив,
Скував здавалось ласкою до себе.
Хто приятель сіє по землі, той завжди
Пожне невдяку чорну.

ГВІДО:

А продавець

Живе іще?

МОРАНЦОНЕ:

Веду тебе до його.

ГВІДО:

Живеш ти, Юдо? Ну гаразд! Я світ
В цвинтар заміню! Закупи шматок,
Бо мусиш там пропасти.

МОРАНЦОНЕ:

Кажеш: Юда?

Так, Юда зрадник, ні, він стократно гірший,
Ніж Юда сам, бо трицять срібняків
Було його захланности — нічим.

ГВІДО:

А чим йому заплачено за зраду?

МОРАНЦОНЕ:

Міста і села, князівства, винниці
Дістав як плату.

ГВІДО:

Із цього усього

Йому шість стіп остане на могилу.
І деж цей звір, запродавець живе?
Кажіть-же де? І хай буде в панцир
З чола до ніг закований, замкнутий
Нехай його боронить тисяч воїв,
Я їхніх спис заставу переломлю,
И радітиму, як кров його огидна
По вістрю мого кинджала стече.
Ах, де він, де?

МОРАНЦОНЕ:

(упевнено)

Хибаж це месьть, дитино?
Таж смерть усіх без виїмку бере,
Чим скорше прийде, краще це для нас.
Твій батько був запродалий — це тям!
Продайже ти запродавця за це!
Служитимеш у його при дворі,
Один з ним хліб при спільному столі...

ГВІДО:

Гіркий то хліб!

МОРАНЦОНЕ:

Як ніжний твій язик,
То месьть полин його засолодить.
Ти будеш з ним з одної чаші пить,
Приятелем йому сердечним станеш.
Покіль він весь всім серцем не віддасться.
А буде він сміятись — смійся й ти,
Як він заплаче, ти вбереш жалобу,
А час прийде...

(Гвідо обіймає свій меч)

Та... Я тобі не вірю.
Гаряча кров і молодість твоя
Не дасть тобі діждати тої хвилі,
Ти вибухнеш до часу.

ГВІДО:

Ні, мене
Не знаєш іще. Назвіть злочинця,
А я піду слід в слід за вашим словом.

МОРАНЦОНЕ:

Назріє мент, як жертву приспимо,
Пора буде по цьому, я тоді
Пішлю тобі таємного післанця.

ГВІДО:

Скажіть, якою смертю має вмерти?

МОРАНЦОНЕ:

Тієї ночі ти вдерешся в спальню —
Затям собі —

ГВІДО:

О, пам'ять в мене є!

МОРАНЦОНЕ:

Не знаю, правда, чи злочинці сплють,
Однак, як спить він, то його розбудиш
І вхопиш так за гортанку, о глянь!
Як скажеш хто ти, ким твій батько був,
І за що местию дишеш, хай паде
На вколішки, хай молиться до тебе.
Нехай тобі обіцює всі скарби,
А як усе вже золото віддасть,
Скажи йому: „Я золота не хочу,
Пощади я не знаю“ і зроби,
Що обов'язком є твоїм, поклянися,
Що скорше ти його не вбеш, нім я
Тобі не скажу; коли ні, я кину
Тебе ось тут, не гідним свого батька.

ГВІДО:

Клянусь вам на батька мого знамя —

МОРАНЦОНЕ:

На ринку кат в шматки його порвав.

ГВІДО:

На гріб могого батька.

МОРАНЦОНЕ:

На який?

У гробі батько чесний твій не спить.
Бо прах його розвіяно по вітрі
Як сніть, що в очі коле жebraків:
А голову його перед тюрмою
Насаджено на спису в паперову
Корону вбрану, щоб нікчемний плебс
Мав до чого язика наставляти.

ГВІДО:

Як так, клянусь — на батька мого ймення,
На смерть його ганебну і страшну,
Клянусь на зраду друга і на пекло...
Та пощо клястися? Я не скорше руку
Йому до груди приложу, чим ви
Мені приказу не дасьте. — О Боже
Спаси 'му душу, бо він здохне так,
Як жаден пес у світі не здихав.
Тепер же знак?

МОРАНЦОНЕ:

Оцей кинджал,

Кинджал батьківський.

ГВІДО:

Дай, нехай огляну!

Тепер я тямлю, мій фальшивий вуйко,
Той добрий старик, говорив про плащ —
Що в нім мене малого принесли.
На ньому були вишиті такіж

Два леопарди; та вони нагали
Підходять краще до мети. Мій пане,
А батько вам нічого не поручив?

МОРАНЦОНЕ:

Не бачив батька ти ні раз, мій сину...
Коли його запродав подлий друг,
Я втік один з усіх його дворян.
Щоб герцогиню Парми сповістити...

ГВІДО:

Про ньеньку мою розкажіть!

МОРАНЦОНЕ:

Про ньеньку? —

Невинністю святим не уступала —
На чорну вістку впала в обезсилля,
Прийшов завчасний порід, семий місяць
Ледви минувся, як вони побрались,
Прийшов за вчасно ти на світ. Іїж
Душа на крила піднялась, щоб батька
На райській брамі привітати.

ГВІДО:

Мій Боже!

Убитий батько, мати вмерла з горя!
Мені здається, що стою на башті
Й вістун один за другим прилітає
І вість за вістю, мов змію несе.
Пробіг! Я душусь! Дайтеж відітхнути,
Охляло ухо!

МОРАНЦОНЕ:

Ненька твоя вмерла,
Я кинув сплетню, що помер і ти,
А тим часом я вишукав тебе
Й заніс одному вірному слугі,
Що під Перуджією мешкав. Решту знаєш.

ГВІДО:

А батька ви вже більше не стрівали?

МОРАНЦОНЕ:

Зустрів! В чабанському одязі подертім
Я йшов в Ріміні.

ГВІДО:

(Хпає його за руку).

Трісне, трісне серце!

МОРАНЦОНЕ:

За гроші можна все купити в Ріміні —
Я сторожів його купив, як батько
Довідався, що син йому родився,
Лице його засяло під шоломом,
Немов маяк на тьмавім моря плесі.
Узяв мене за руку і закликав,
Щоб я тебе зберіг, та гідним батька.
І я зробив це. Нині ти повинен
Пімстити батька твого смерть.

ГВІДО:

Мій пане,

Замість батька дякую за труд,
Тепер — імя!

МОРАНЦОНЕ:

Ах, який бо ти

На батька схожий! В кожному слові, русі.

ГВІДО:

Імя цього злочинця!

МОРАНЦОНЕ:

Підожди!
А ось і Герцог надїзджа сюди
З усім двором.

ГВІДО:

Так? Імя злочинця!

МОРАНЦОНЕ:

А як тобі подобається почот
Панів самих хоробрих і шляхотних?

ГВІДО:

Імя його!

*(Пелляється надванський герцоґ з графом Барді, Массієм
Петручі й иншими дворянами).*

МОРАНЦОНЕ:

(скоро).

Це той, що я його
На вколїшках вітаю. Уважай!

ГВІДО:

(Хапається за кинджал).

Це герцоґ!

МОРАНЦОНЕ:

Кинь хапатися за ніж,
Так скоро забуваєш?

(Блажється перед герцоґом).

Можний пане!

ГЕРЦОґ:

Граф Моранцоне, ах вітай, як довго
Не бачили тебе у Падуї. Учора
На ловах були ми під вашим замком
Так — замком ви зовете цю — пустіль,
В якій ви, чотки числючи, гріхи
Відмолюєте в Бога наче схимник.
Ніколи я не буду добрим старцем,
Вгомився-б Бог моїх гріхів рестром.

(Побачив Гвіда й подається).

Це хто?

МОРАНЦОНЕ:

Сестрінок мій, ласкавий пане.
Тепер до збруї вже доріс й бажав би
Часок на вашім дворі перебути.

ГЕРЦОґ:

(Все іще дивиться на Гвіда).

Як зветься?

МОРАНЦОНЕ:

Гвідо, прізвище — Ферранті.

ГЕРЦОґ:

Відкіля родом?

МОРАНЦОНЕ:

З Мантуї, мій пане.

ГЕРЦОґ:

(підходить до Гвіда).

Ти маєш очі того, що я знав,
Та він бездітним вмер... Служити хочеш;
Жовнірів треба — чесний ти, миспане?
Не пхай своєї чесности під ніс.
Тримай її для себе, бо у нас

Хвальками чесних звуть, і через те
Вона не в моді. Глянь отсі панове
Парфумами одними тільки пахнуть...

БАРДІ:

(про себе).

Це в наш город упала камініюка.

ГЕРЦОґ:

Знай — кожен з тих, яких довкола бачиш,
В нас, варт своєї ціни — очевидно,
Одні дорощі з них, а другі танші.

БАРДІ:

(про себе).

Я так і думав.

ГЕРЦОґ:

Кинь свою чесноту!
В нас надзвичайність не приносить слави,
хоча у наш пустий, беззмістний час,
Надзвичайнішим, що вчинити можна,
Є — мати розум, бо потім юрба
Сміється з нього. Так її як я
Ненавидь, хлопче. Бо її хвала
Неначе шум, а ласка у ю, би —
Важка образа, я її не знав.

МАССІО:

(про себе).

Йому на їді й злобі не збуває.

ГЕРЦОґ:

Будь хитрий: в твоїх зносінах зі світом
Гамуй запади! Два рази подумай!
Хоч перший відрух часто є найліпший.

ГВІДО:

(про себе).

На роті в нього розляглась ропуха,
Що їдю приска.

ГЕРЦОґ:

Ворогів придбай,
Інакше будеш дурнем проти світа,
Для нього це ознака сили. Все
Покрий обличчя приязні лускою
До кожного, покіль попаде в руки.
Тоді його роздавиш.

ГВІДО:

(про себе).

Хитрий ти!

Ти сам для себе западню копаєш.

МОРАНЦОНЕ:

(до Гвіда).

Ти тямши, що він каже?

ГВІДО:

О, гаразд!

ГЕРЦОґ:

І совісним не будь ти через міру
Рука, що чиста, але з тим порожня,
Це вид зовсім пожалування гідний.
Як хочеш мати левину участь в щастю
Вберися в лиса шубу; о придається;
Усякому в цій шкурі до лица,

Товстим так само, як худим, великим,
Малим — однако, хто цю шубу вбере,
Той буде майстром з попитом!

ГВІДО:

Затямлю!

ГЕРЦОГ:

Отак і гарно, ти не в тім битий,
Не зношу млявих дурнів біля себе,
Що вяжуть щастя скрупулами, серцем;
Бояться чину, вір мені: Невдача
Одна з гріхів чужа досіль для мене.
Мужі хай стануть коло мене. Совість
Це лиш імя, яке прибрала трусість.
Ти зрозумів?

ГВІДО:

Зрозумів, мій пане
В усьому піду вашими слідами.

МАССІО:

Щось Ваша світлість проповіді креше,
Кардинал вчувши, мав би жаль до вас.

ГЕРЦОГ:

На моїй правді станув світ. Йогож
Осміяна. Ну щож таке кардинал?
Нехай собі побожний він чернець,
Не заперечу, що нудний він. Щож —
Від нині ми берем тебе у двір.

(Подає йому руку до цілування. Гвідо з огидою подається назад, але на рух графа Моранцоне прикидає і ніде Герцога в руку).

Від нині будеш так уже ходити,
Як звичай наш наказує двірський.

ГВІДО:

Спасибіг Вашій світлості!

ГЕРЦОГ:

Ще раз:

Імя!

ГВІДО:

Ферранті Гвідо звусь, мій пане.

ГЕРЦОГ:

Із Мантуї? Го — Го — замкніть жінок
Коли у Падві красень цей зявиться!
Сміятесь, графе Барді, о я знаю
В якій халепі чоловік, що має
Таку чарівну жінку!

МАССІО:

Ваша світлість
Простить, та Падва вбога на красуні.

ГЕРЦОГ:

Усі погані?! Йдім-же! Кардинал
За довго нашу паню мучить; треба
Йому об'ятти проповідь і патли.
Ідете з нами, графе?

МОРАНЦОНЕ:

(вклоняється)

Ні. На жаль...

ГЕРЦОГ:

Ходім.

(Відходить з двором в собор).

(Далі буде).

МИКОЛА ГОЛУБЕЦЬ

Сучасне українське малярство в його типових представниках.

I. КОСТЬ ТРУТОВСЬКИЙ.

(1826—1893).

Більш-менш рівночасно зі зміною мистецьких ідеалів і естетичних цінностей в Європі, прийшло до заміни старих богів новими і в межах колишньої Росії. Коли однак технічні здобутки імпресіонізму промостили європейському мистецтву нові шляхи розвитку, то в мистецтві Росії прийшлося тоді покутувати духови утилітаризму французьких енциклопедистів, девізу яких „ars bene morata“ дотягнуто тут до абсурду в роді того, що „миска сочевиці вартніша від сикетинської Мадонни“...

Шістдесяті роки минулого століття записалися в історії російського мистецтва як доба упадку мистецьких цінностей і вибування тенденції, для якої посвячено навіть само мистецтво. Кінець кінців на зміну романтичного академізму Брюлових і Бруніх, прийшов тут реалістичний академізм Теодотових, Крамських і Перових, з його апостолами в роді Пісарьова і Стасова на чолі. З фанатизмом новочасних Саванароль гнали вони з мистецтва усе, що мало на собі дрібку краси і чару, а не було політично-суспільною проповіддю. Скільки грубої нетолеранції і безпримірною варварства криється в словах такого на пр. Ста-

сова, звернених на адресу усієї мистецької творчості Росії до 60-их років: „Дивна епоха! Дивні люде! Нащо вони тратили талан, знаття і сили? Яких завдань вони підіймалися, який нещасний був у них погляд на все, яка недостижима склонність до всього нецікавого, що за обмеженість і скука в їхніх творах!“

(В. В. Стасовъ. Собрание сочиненій СПб. 1894. том I. ст. 118.)

А чейже між тими „нецікавими“ і „скупними“ творцями і творами були архитвори Левицьких, Боровиковських, Кіпренських, Венеціянових! На все те закрито тепер очі. Мистецтво понижено до ролі пропагандиста, а публіка цікавилася ним на стільки, на скільки воно вивязувалося з тієї накинutoї йому ролі.

Очевидно, в таких обставинах не могло обійтисся без шкоди для мистецтва, „цього окремого світа ідей і почувань, що правиться своїми, йому тільки питомими законами, невідомими ні літературі, ні иншим мистецтвам“. З глухого кута, в який його загнано, з низин ледви не безнадійного упадку міг його вивести тільки мистецький геній, а чейже представники

В поле вдивився і слізним оком
благословить.

До Тебе, Христе, поміж вербами
свій жаль несучи:
В життя дорозі я лиш повірив —
в одну Красу.
Красі життя я зносив престоли,
хвалу співав,
В огонь жертвенний найкращі кедри
ливанські клав.

І в життю йду я в сонце, на гори, —
сміло на шпиль,
І не боюся я поворотних,
ні свіжих хвиль.
Буджу у собі пісню весняну —
як Черемош,
Молоду пісню вбрану вінками
кервавих рож...
І знемогаюсь, часом в дорозі
серед слоти,
Бо несучи в серці таке кохання —
сумне, як Ти...

ОСКАР УАЙЛЬД

Падуанська Герцогиня

Трагедія з XVI. століття.

Переклав: Микола Голубець.

(Дальше)

ГВІДО:

(Після зупинки)

Мій батько впав з руки, яку я
Торкнув устами.

МОРАНЦОНЕ:

Так роби частійше.

ГВІДО:

Конечно?

МОРАНЦОНЕ:

Мусиш! Тиж мені поклявся.

ГВІДО:

Поклявся... Боже!

МОРАНЦОНЕ:

Прощавай, мій сину,
Тоді стрінемся, як момент назріє.

ГВІДО:

Молю, благаю не баритись!

МОРАНЦОНЕ:

В свій час; готовим будь. *Прийду,*

ГВІДО:

О, не лякайтесь!

МОРАНЦОНЕ:

Твій друг вертає. Хай пропаде з Падви
І з твого серця.

ГВІДО:

Так, він піде з Падви!
Та з мого серця: ні.

МОРАНЦОНЕ:

Це все конечне,
Не піду скорше, нім ви розійдетесь.

ГВІДО:

Єдиного мені берете друга?

МОРАНЦОНЕ:

Твій друг, то — Пімста! Більше їх не треба.

ГВІДО:

Нехай і так!

(Надходить Асканіо).

АСКАНІО:

Гвідо, я випередив тебе в усьому, випив пляш-
ку вина, зів паштет і поцілував шинкарку. Вигля-
даєш мов школяр, що не може купити собі яблук,
або як той виборець, що не може свого голосу про-
дати. Щож нового, Гвідо?

ГВІДО:

...Ми мусимо розстатись.

АСКАНІО:

Новинка справді! Та невжеж правдива?

ГВІДО:

Правдива страшно. Мусимо розстатись,
Щоби ніколи разом не зійтись.

АСКАНІО:

Ні, ні, не знаєш ти мене ще, Гвідо.
Нехай собі я з низького коліна,
Двірських звичаїв змалечку невчений,
Та можу я тобі слугою бути,
Немов собака вірним. О, стократно
Вірнійшим, ніж наємники...

ГВІДО:

(хапаючи його руку)

Коханий!

(Побачивши пропизуючий погляд Моранцоне, опускає руку Асканія.)

Не можна так.

АСКАНІО:

Щож скоїлося тут?
Я думав, що старинне побратимство

Іще не вмерло; що найти ще можна
В часи найбільших подлостей і зради
Зразок, похожий на стару легенду:
Того кохання, тихого мов плесо
Морське, що в сонці іскрами мигтить;
Яку найшов ти долю чи недолю —
Позволь, хай разом...

ГВІДО:

Разом?

АСКАНІО:

Так!

ГВІДО:

Ні, ні.

АСКАНІО:

На тебе впала спадщина, палати,
Високі вежі з мурами чи золото?

ГВІДО:

(зірко)

Так, так, обняв я смадщину криваву —
Немов скупар її я берегтиму
Для себе тільки. Відійди від мене!

АСКАНІО:

Невже ніколи ми у двох не сядем,
Побравшись за руки, мов хлопята,
Зчитані в казки лицарських дум?
Ніколи в двох не вирвемось зі школи
В багрову осінь не потягнем в ліс
Поглянути, як рвуться з пут соколи,
Кола побачуть світла блиск.

ГВІДО:

Ніколи.

АСКАНІО:

Іду від тебе без одного слова?

ГВІДО:

Іди. З тобою хай іде кохання.

АСКАНІО:

Нечесно так; не є це по лицарськи.

ГВІДО:

Не по лицарськи — хай буде на твоїм...
Навіщо даром тратити слова!
Прощай!

АСКАНІО:

Без слова так, без поцілуя?

ГВІДО:

Ні, ні. Хай сном минуле наше здасться.
В нове життя вступаю. Иди!

АСКАНІО:

(відходить поволі)

Прощай!

ГВІДО:

Тепер ви вже вдоволені? На ваших
Очах я друга відіпхнув від себе,
Неначе того кухтика! Мій Боже,
Де сила в мене взялась це зробити?

МОРАНЦОНЕ?

Гаразд! Тепер вертаюся назад
В мос старе, змуршавіле замчище.
Ти тям про знак: кинджал твого батька,
Коли його дістанеш — починай!

ГВІДО:

За успіх ручу!

(Моранцоне відходить)

Гей ти небо синє!

Коли крихітка спочуття й кохання
В мойому серці тріпаєсь ще нині,
Нехай пропаде, висохне, згорить,
Бо як таке не станеться, я сам
Ножем із серця виріжу і кину;
На жир собакам; я ногами стопчу —
Нехай замовкне. Пімста — це мій клич!
Мій друг, сопутник, сторож моїх снів
У двох ми в ліс поїдемо на лови,
У двох пісень співатимем палких,
У двох веселі заведем розмови
Колиж я ляжу втомлений, засну,
Мій друг тоді шептатиме до уха
Про мого батька смерть страшну.
Про смерть?

(Витягає кинджал)

О, Боже пімсти, слухай!

О ти, що зраду звик усе карати,
Клятву мою полум'ям розпали,
Що досі, заки не пімщу я батька
І зради кровю зрадника не змию,
Відказуюсь від приязни, від вдяки
Відказуюсь від розкошів кохання
Від погляду палких дівочих віч...
По той момент, весь світ мені — пустиня...

(В соборі загралі органи. Під шитим сріблом балдахімом, який несе чотири пажі в червоному, виходить Падванська Герцогиня; коли вона проходить, вони на момент стрічаються поглядами, а коли вона опускає сцену, оглядається за Гвідом; кинджал паде йому з рук.)

Скажіть, це хто?

ПРОХОЖИЙ:

Падванська Герцогиня!

(Кінець першої дії.)

ДРУГА ДІЯ.

Головна зала в палаті Герцога. Настінні маляти зображують святочний похід Венери. Широкі двері по середині провадять в кольонаду з червоних мраморних колон, крізь які видно Падсу. З права великий балдахім з трьома престольними кріслами, з яких одно стоїть децю глибше двох других. Стеля розмальована золоченим промінням. Обстановка в стилі часу: крісла обтягнені золоченою шкірою, стіл зі золотою і срібною заставою, скрині розмальовані картинами мітології. Кількох дворян стоїть на підсїню і дивиться в низ на вулицю. Відтіля долітають оклики товни: „Геть з Герцогом“; за хвилину виходить Герцог, дуже спокійний; він опирається на рамени Гвіда Ферранті. З ними входить і кардинал. Крики з долини не гвагають.

ГЕРЦОГ:

Ні, отче — маю вже її до сита,
Вона противна; до огиди — добра.

МАССІО:

Юрба народу довпиться в подвірі
И реве-лютує чимраз безличнійше.

ГЕРЦОГ:

Вони прібують силу гортанок!
Хто так, панове, верещить, того ми
Лякаться не маємо причини.
А ті, що їх боюся — ті мовчать!

(Крик народу.)

Не правда, як мене кохає мій народ?
Вони мені співають серенаду,
Волю цей крик, як брязкіт мандолін.
Хибаж не любо слухати їх?

(Новий крик)

Жалко,

Що дещо з такту вибились; тому
Прикажу моїм стрілити до них;
Не зношу виску коцурів! Петруччі,
Іди й скажи гвардійському старшині
Нехай очистить двір. Ти що — оглух?
Іди, як кажу!

(Петруччі виходить.)

КАРДИНАЛ:

Милости благаю:
Послухай болю їхнього!

ГЕРЦОГ:

(Сідаючи на престіл)

Грушки

Уже давненько не такі, як були.
Даруйте, прошу, отче мій, здається
Що ви про груші завели.

(Радісний крик в низу.)

Це що?

ГВІДО:

(кидається до вікна)

Герцогша там в низу в товпу народа
Зійшла — голоту заслонить від стрілів.
Тепер вона...

ГЕРЦОГ:

До лисого з бабами!

ГВІДО:

(ує ще біля вікна)

Тепер вона ведучи голодранців —
Іде в палату.

ГЕРЦОГ:

(підскакуючи)

Ні, — вельможна пані
Уже собі за много дозволяє.

БАРДІ:

Ідуть.

ГЕРЦОГ:

Ті двері затворіть, бо зимно.

(Замикають входові двері).

(Входить Герцогиня з гуртом обідраних м'чанин.)

БЕАТРІЧЕ:

(падаючи на вколішки)

Благаю ласки! Вислухайте нас!

ГЕРЦОГ:

Чи я кравець висока пані, що ви
Сюди мені обідранців ведете?

БЕАТРІЧЕ:

Про їхню долю лати ці говорять,
Ще більш вимовно ніж слова.

ГЕРЦОГ:

У чому ж

Ціле нещастя?

БЕАТРІЧЕ:

У тому, про що — ви,
Ні я, ні жаден з тих панів шляхотних
Ні раз в життю не думав ще. Таж хліб —
Нещасних тих пожива одинока —
Сама полова.

МІЩАНИН:

Так, сама полова.

ГЕРЦОГ:

Полова? Щож — хіба це не поживне?
Ідять її всі мої коні.

БЕАТРІЧЕ:

А вода,

Якої повні городські цистерни —
Гнила з причини зіпсуття проводів;
Одна багнуока тухла і противна.

ГЕРЦОГ:

Хай пють вино, коли вода погана.

ДРУГИЙ МІЩАНИН:

Ах, ваша милість, висота податків,
Яких на наших рогачках жадають,
Вчинила те нам, що гнилого квасу,
Не то вина не можемо напитись.

ГЕРЦОГ:

Не має лиха, щоб в добро не вийшло:
Податків ради ходите тверезі.

БЕАТРІЧЕ:

Подумайте — і змилуйтеся Герцог!
Усі ми тут у роскошах, вигодах,
У парчах ходим, а спимо на шовках:
Юрбою служба дожидає приказу,
Тоді як в їх безсоняшних кімнатах
Таїться нужда по кутах й що хвилі
Чиєсь дитя із голоду конає...

ТРЕТІЙ МІЩАНИН:

Учора нічю вмер малий мій хлопчик,
Шість літ заледве мав, а я нещасний
Не маю навіть защо поховати.

(Далі буде.)

ОСТАП ЛУЦЬБИЙ

Яблінковий сад.

Пісні.

1.

Май. При хаті у садочку
яблінки цвітуть.
Веться стежка... Лесю, Лесю,
ти це, люба? Тут?

Прилетіла? Тут? До мене?
На розраду? Знов?
Цеж не той сад!...
Лесю, Лесю! Пригорнись,
промов!

Шепче листячко зелене:
Хлопче, пригорнись до мене,
пригорнись!
Тямиш: Яблінки зацвили,
ви тоді в садок ходили
кожню ніч — —
колись...

Чую, сиплеться на мене
яблінковий цвіт...
Серце радуєсь, палає, —

молодість в садку гуляє,
сад до ніг квітки кидає
казці давніх літ.

2.

У садочку коло броду
знов зацвили фялки
пізнаю вас, — сині очі
царівни - русалки...

Було свіжим ранком
вийде в сад, на роси...
Заплітає сині фялки
в золотії коси...

І біжить до мене в хату!
Солодкі дарунки:
сині очі, сині фялки,
обійми, цілунки...

У садочку, коло броду
Знов зацвили фялки...
Заросла давно вже терням
стежечка русалки!

ОСКАР УАЙЛЬД

Падуанська Герцогиня

Трагедія з XVI. століття.

Переклав: Микола Голубець.

(Дальше)

ГЕРЦОГ:

Ти вбогий і не гордий ти на вбогість,
Що є християн окрасою.

(до Кардинала)

Не правда?

У вас, мій отче, є великі добра,
Товстенькі мита, доходи - приходи;
Ви й славите убожество, не правда?

БЕАТРИЧЕ:

О ваша світлість, мужу мій, пожалься!
Тоді, як ми гуляєм в гордих салях
В привітній тіні кольонад, зимою-ж,
Вернувши з ловів до столів сідаєм,
Тоді у Падві, в пивницях, по дірах
Живуть ті люде, а дощі й вихри
У них гостюють; є й такі, що ночі
По вулицях проводять — під мостами.
А холод, мряка кости їхні ломить...

ГЕРЦОГ:

Усі підуть на лоно Авраама
І Якова. Хибаж їм цього мало,
Що рай для них обіцяний...

(до Кардинала)

В письмі

Святім читав я десь таке напевне;
Що кожен будь вдоволенний своїм,
Що Бог послав. І я не переміню

Господнього завіту; він створив.
Одним роскоші, а другим терпіння;
Він світ створив й уладжував, не я.

ПЕРШИЙ МІЩАНИН:

Тверде у нього серце.

ДРУГИЙ МІЩАНИН:

Успокійся,

Кардинал може ще за нас промовить.

КАРДИНАЛ:

Зносити вбогість, це наш обов'язок,
Та добрим бути — теж по християнськи,
Втишати голод і лічити болі.
Мабуть у місті є багато лиха,
Якеб потреба в час зреформувати.

ПЕРШИЙ МІЩАНИН:

Що то значить: реформувати?

ДРУГИЙ МІЩАНИН:

Думаю, що це значить: лишити все таким, як є.

ГЕРЦОГ:

Реформи, кажете Кардинале, реформи?
В Німеччині забравсь до неї Лютер,
Хотів щось в вашій церкві поправити.
А ви хіба його не прокляли,
Єретиком його ви не назвали?

КАРДИНАЛ:

(підносючись)

Бо він нам вівці виводив із гною,
Ми хочемо, щоб Ви їх годували.

ГЕРЦОГ:

Годую тих, з яких мені пожиток,
Та цих повстанців —

ПЕРШИЙ МІЩАНИН:

Слухайте, зжалівся

Мабудь над нами.

ДРУГИЙ МІЩАНИН:

Думаєте так?

ГЕРЦОГ:

Голота ця, що вдерлася в палату,
Це зрадники — з огидних їхніх ротів
Одна лиш зрада дихає —

ТРЕТІЙ МІЩАНИН:

Замкніть їх

Шматочком хліба. Змовкнемо тоді.

ГЕРЦОГ:

Мовчать будете ситі чи голодні!
Панове, гарних ми часів діждали —
Ідеш, то хлоп не скине капелюха,
Покіль не вибеш, поденний зарібник
На вулиці безстидно лає шляхту.
Та Бог мені віддав до рук голоту,
Вчинив мене бичем на їхній злочин.

БЕАТРІЧЕ:

Яким же правом? Ти хіба безгрішний?

ГЕРЦОГ:

Коли чеснота злочин бє, це ніщо —
Однак як злочин вибичує злочин,
Тоді Господь радіє в небесах.

БЕАТРІЧЕ:

І деж тв'ї стид?

ГЕРЦОГ:

Чогож мені стидатись?

Людей я ворог, та приятель Бога.

(До міщан)

Тепер, ви, добрі, вірні Падуанці,
Узгляднюючи просьби Герцогині —
Не вислухатъ так гарної промови
Булоб — любов і чемність образити —
Щоби вам вашу облегчить недолю...

ПЕРШИЙ МІЩАНИН:

Напевне Герцог обнижить податки!

ДРУГИЙ МІЩАНИН:

Або дасть всім по бохонцеви хліба!

ГЕРЦОГ:

В найблище свято вибере Кардинал
Для проповіді після служби
Тему: як гарно є послушним бути!

(Нездоволення міщан.)

ПЕРШИЙ МІЩАНИН:

Від цього нам шлунок не стане повний.

ДРУГИЙ МІЩАНИН:

Слова нехай і з біблії, це думка,
Яка сама нікого не наситить.

БЕАТРІЧЕ:

Людці нещасні! Бачите, як мало
Я маю впливу на могого мужа;
Одначе йдіть до мене в двір, а там
Нехай скарбник віддасть вам сто червоних
А ви між себе розділіть.

СКАРБНИК:

Готівки

Не буде в касі більше понад сотню.

БЕАТРІЧЕ:

Дай, скільки маю.

ПЕРШИЙ МІЩАНИН:

Слава Герцогині!

ДРУГИЙ МІЩАНИН:

До віку вдячні!

БЕАТРІЧЕ:

Кожного вітїрка

Голодним дасть по бохонцеви хліба!

(Міщане виходять одволені.)

ПЕРШИЙ МІЩАНИН:

(виходючи)

Спаси нам, Боже, нашу Герцогиню!

ГЕРЦОГ:

(завертаючи його).

Ану вернися! Якже ти зовешся?

ПЕРШИЙ МІЩАНИН:

Домінік, пане.

ГЕРЦОГ:

А чомуж Домінік?

ПЕРШИЙ МІЩАНИН:

(чуваючи потилицю)

Тому, що я на Юра народився.

ГЕРЦОГ:

Причина слухна! Наж тобі дуката
Та крикни: Боже, нам спаси Герцога!

ПЕРШИЙ МІЩАНИН:

(слабо)

Спаси нам, Боже, Герцога!

ГЕРЦОГ:

Сильнійше!

ПЕРШИЙ МІЩАНИН:

(дещо голоснійше)

Спаси нам, Боже, Герцога!

ГЕРЦОГ:

Відважно!

Вдоволено, з чуттям, гаряче!
Ось на тобі ще другого дуката!

ПЕРШИЙ МІЩАНИН:

(одушевлено)

Спаси нам, Боже, Герцога!

ГЕРЦОГ:

(з досадою)

Направду!

Цей хам мене зворушує.

(Пориваючись на міщанина)

За двері!

(Міщанин відходить, кланяючись)

Таким, панове, нині в нас способом
Купуєте любов того народу,
Пропавав би я не будши демократом.

(до Герцогині)

Тепер вельможна пані,
До вас — ви нам бунтуєте міщан,
А милостині ваші день у день
Добули вам любов в душі холопа,
Не зношу цього.

БЕАТРИЧЕ:

Милитесь, мій мужу,
Мене не люблять.

ГЕРЦОГ:

Я цього не хочу,
Щоб ви убогим хліб тому давали,
Що в них шлунки порожні.

БЕАТРИЧЕ:

Вбогі мають
Незбите право спочуття і ласки.

ГЕРЦОГ:

Правуєшся зі мною? Яж для тебе
Позбувся прав до кращих міст Італії —
До Пізи, Генуї і Орвієтта.

БЕАТРИЧЕ:

Позбувся права, але міст не дав,
Зломав ти слово, як усе.

ГЕРЦОГ:

Для цього
Були державні вимоги...

БЕАТРИЧЕ:

Які?

ГЕРЦОГ:

В однім ліску під Пізою є дики,
Під самим містом. — В час, як я давав
Той город батьку вашому, забув,
Що там прекрасні лови.

БЕАТРИЧЕ:

Хто забув
На честь, мій мужу, той ніщо не тямить.

ГЕРЦОГ:

А в Генуї — говорять — я в це вірю —
У пристані живуть собі багрянки
В числі, якого не стрінеш деінде.

БЕАТРИЧЕ:

А Орвієтто?

ГЕРЦОГ:

(позіхаючи)

Випало вже з тямки,
Чому я того міста не віддав —
І згідно з текстом нашої умови.
Мабуть, що я не був до цього склонний.

(підходить до Герцогині)

Погляньте вколо: ви-же тут самі.
Від нас до Франції буде кілька миль;
Тай там держить ваш батько на дворі
Ледви чи сотню лицарів обдертих.
Ви все іще в щось вірите, ще ждете,
Чи хтось із тих лицарів падуанських
При вас не стане?

БЕАТРИЧЕ:

Ні один.

ГЕРЦОГ:

Не стане
Покіль я паном в Падві буду. — Зрозумій,
Мені вже досить бить чолом в твій бік,
Ти моя власність, слухайже-ж мене!
Коли я схочу, щоб ти була дома,
Ногою ти не станеш за поріг,
Колиж захочу, щоб ти йшла на прохід,
Тоді від ранку до ночі проходься.

БЕАТРИЧЕ:

Якимже правом?

ГЕРЦОГ:

Друга Герцогиня
Мене про це питала. Грїб її
Ти бачила в каплиці. Архитвір
Різьбарського мистецтва! Гвідо, прошу
Подай мені рамя; мої панове
Нехай соколів пажі наготовлять.
Затямте-ж, пані, ви тут є самі!

(Герцог, отертий на Гвіда відходить з оточенням.)

(Далі буде).

С. Васильківський

Звiдiр полковника.

— Щож робі в тій домі?.. Мама цицьки дасть, чи що?.. — засміявся Байда.

— Коли мені в дома мама не дасть, так нехай тобі тут отаманша дасть... — обгризався голос з гурту.

— Ха-ха-ха-ха-ха!..—зареготалася вся громада. — От так взяв!..

— До отаманші якийсь зух приїхав, бачили?! — заговорив голос з гурту.

— То напевне родич, — сказав Дубина.

— А ти по чім знаєш? — вмшався Байда. — З такими родичами, матері їх холера, треба знати, як поводитись!.. То її любчик, хіба ви не бачили, як вона весь час блимала на нього очами?.. Сука!..

— Ну, облиш чорт зна що видумувати. Думаєш, що в її голові, як твоїй, сидять одні дурощі? Краще

подумавби над тим, що завтра буде? — обурено закричав Дубина.

— А що там станеться? — півнасмішкувато спитався Байда.

— Ти не знаєш що?!..— Будем наступати на червоних і на білих разом...

— Ми вже своє діло зробили. Одного комуніста розстрілили і буде з нас...

— Невідомо, з якої причини всі стали голосно реготатися.

— Ходім! Досить! — тихо промовила отаманша. — Той за обідом казав правду. Дійсно розгвінтілися.

Помалу вилзли з кущів і пішли з лісу. На узлісі чулося в п'ятмі пурхання коней і брязкіт залізних пут на них. Вражіння було таке, що начеб то тут розташувалися нічліжане, а не повстанче війсьско.

(Докінчення буде).

СТЕПАН ТЕРЕШ

З вольних співів.

ЧЕРЕЗ ЗБРУЧ.

Землякови Симонови!

Мій надніпрянський брате,
Трудний до долі ключ,
Як марево прокляте
Згадалась річка Збруч...

В обіймах божевілля
Знесилені у — щертъ
Ми йшли в степи Поділля
На тугу, муку, смерть...

І тільки ворон крикав
І сумерк мряки вів
І тільки в хмарі плакав
Ключ сірих журавлів.

Ми падали на силах,
Бо сумнів серце жер,
А вітер ніс на крилах
Плач зганьблених сестер.

Мигнулися від болю,
А Збруч шумів, шумів
І з шумом ніс по полі
Стон в'язнених батьків...

Оба ми були в полі,
Так тужно Збруч шумів,
Тиж, брате, мого болю
Не знав, не розумів...

.....

Мій бідний друже-брате,
Трудний до щастя ключ;
Й тобі прийшлося минати
Прокляту річку Збруч.

І знов женуть в неволю,
Плач блудить серед піль —
Та в твоєму брате болю
І мій ридає біль.

НОКТЮРН.

Ніч. Зорі. Тихо. Під порогом
Мій смуток сів і тягне ткань;
Говорить з хмарами і Богом,
На зимну плиту сперши скрань...

Із неба, наче срібні роси,
Біленький сніг летить, летить;
Смуток про твої шепче коси
І про очей твоїх блакить...

ОСКАР УАЙЛЬД

Падуанська Герцогиня.

Трагедія з XVI. століття.

Переклав: Микола Голубець.

(Дальше)

БЕАТРИЧЕ:

(Дислючись за відходлячими).

І є тут хтось, здавалося, без змази,
Який герцога любить; на устах
Його отруйних весь повис очима,

Думки його відгадує й ні кроку
Від нього в день ні ніч не відступає...
Пустяк! Яке мені до цього діло?
Стою сама — коханню недосяжна,
Він має слушність кажучи, що я
Сама в тих мурах, усіма забута,

Погорджена усіми; чи коли
Була такою жінка самотною?
Коханок зве нас "гарними дітьми,
Яким життя не віддано творити.
Тому його руйнує він.. „коханок“.
Який коханок? Пан наш; ми до нього
Належимо як раб, як пес, як сокіл..,
Торгують нами — продають, міняють,
І це таке звичайне, хоч болюче.
Мені здається, я іще не чула
Жіночого сміху, так з повні груди,
Від надміру веселости. Одна лиш,
Це було в ніч, на вулиці — нещасна
Уся в шмінках, мальована, сміялась...
Сміялись так не хоч — краща смерть.

(З глибини виходить Гвідо; Герцогиня паде на вколішки перед Мадонною).

Маріє, мати, ясна, блідолиця,
В вінку з чарівних голівок ангелів,
Які тебе оточують — рятуй!
Рятуй мене, спаси — свята, пречиста!

ГВІДО:

Я довше вже не видержу — несила,
Я мушу з нею говорити!

Царівно!

Проси у своїх молитвах за мене.

БЕАТРИЧЕ:

(підноситься).

На що моя молитва вам здалася?
Ї лиш бідні спрагнені.

ГВІДО:

Я бідний

Молитви прошу вашої.

БЕАТРИЧЕ:

На що вам?

Чи мало вам від герцога пошани,
Чи пахне вам відзначення в дворі?
Аж так далеко вплив мій не сягає —
Самаж я тут так добре, як ніщо.

ГВІДО:

Пошани, пані, в герцога не багну,
Я весь його ненавиджу з душі —
До вас лише на вколішках приходжу,
Себе цілого вам віддати в полон.

БЕАТРИЧЕ:

Як жаль, та я така зовсім убога,
Платити вам не маю чим і як.

ГВІДО:

(бере її за руку)

Коханням теж ні?

(Герцогиня подається; Гвідо паде їй до ніг).

Ти свята, пречиста!

Прости мені сміливість моїх слів!
Краса твоя оп'янює мене.
Мій кожен нерв пручається в огні
За дружнє слово з уст твоїх — віддам
Себе цілого, все чим жив, що мав.

(підіймається).

Кажі мені, моя свята царівно,
На льва піти без зброї — я піду;
В босвий вир ти стяжку кинь, чи квітку,

Що раз тебе торкнулася, а я —
Ї тобі назад до стіп принесу!
Пішли мене у бій із цілим світом,
На Англію пішли мене могутню
А я з її кривавого щита
Здійму твоєї Франції лілеї,
Які той звір морський забрав. Кохана,
Позволь мені остатися при тобі...
Без тебе день мені — не день а ніч,
Життя без тебе пеклом, та з тобою
Летять роки підмарним птахи летом,
Весь світ у сонцю порина. Кохана!

БЕАТРИЧЕ:

Як дивно. Я не думала ніколи,
Щоби мене любить хто міг. Направду
Ти так гаряче любиш, як говориш?

ГВІДО:

Питайся в меві, чи кохає хвилю,
Питайся рожі, чи кохає роси,
Питайся в пташки, що співають не хоче,
Нім день заблісне — чи кохає день —
А все те, все те — лиш пусті картини,
Мого кохання тільки тінь. Пожаром
Воно таким знялося, що все море
Цілого світа не вгасить його.

БЕАТРИЧЕ:

Не знаю, справді, що тобі казати.

ГВІДО:

Тоді кажи, що любиш.

БЕАТРИЧЕ:

По звичаю?

Це мусить зараз статися? Як гарно
Булоб, колиб любила я тебе.
Колиж не люблю...

ГВІДО:

То скажи, що любиш.

Неправда кожна на твоїх устах
Зміниться в слово істини. Промов!

БЕАТРИЧЕ:

А як би я мовчала. — Кажуть люде,
Що мовчанка закоханих це щастя.

ГВІДО:

Ні, ні, непевність вбє мене, я згину!
Убий мене коханням, не сумнівом.
Скажи — остатись тут, чи відійти?

БЕАТРИЧЕ:

Чи ти останеш тут, чи підеш геть,
Однаково. Підеш — забереш серце,
А лишишся, вкрадеш мені кохання.
Колиб нараз усі погасли зорі,
То щєб мого кохання не втишили...
Люблю тебе.

ГВІДО:

(з рознятими руками)

Моя, єдина, чиста!

По ночах щастям п'які соловії
Співають, хай твої уста
Шепочуть тільки те „Люблю“ чарівне,
Або стомившись, хай найдуть мої!

БЕАТРИЧЕ:

Ах, як далеко тим устам до серця!

ГВІДО:

Замкнула ти мені його?

БЕАТРІЧЕ:

Не має
У мене серця. В перший день, коли
Тебе зустріла, вже не було моїм.
Ти проти волі став грабівником,
Що вдершись в серця могого скарбниці
Жемчуг відтіля виломив, яким
Без волі став багатим, а мені
Розраду вбогих полишив — кохання.

ГВІДО:

(замикаючи її в раменах)

Моя кохана! Не ховай головки —
Усток червоні розхили коралі!
Кажі мені пірнути в бездну моря,
Здійму тобі відтіля скарби, більші,
Чим золото, якого в Срібних Горах
Сторожить гриф.

БЕАТРІЧЕ:

Я вся твоя, твоє —
Усе, що маю, а чого не маю,
Того мені придасть твоя уява,
Що скарби сіє довкруги без міри!

(Цілує його).

ГВІДО:

Який я дужий, дивлючись на тебе!
Чарівна фялка криється під лист,
И не сміє глянуть на велике сонце,
Із ляку перед повиню проміння.
Та мої очі, прокляті, сміливі
На тебе вічність дивляться й не сплять!

БЕАТРІЧЕ:

Колиб ти міг дивитись так до віку,
Бо очі в тебе мов свічадо ясне,
В яким сама себе я пізнаю.
В тобі мій образ виріс, змогутнів.

ГВІДО:

(беручи її в обійми).

Спинися в горі, скоролетна зоре,
Хвилино в вічність скамянній.

(Павза).

БЕАТРІЧЕ:

Присядь,
Крихітку низче так, щоби долоні
Мої по твоїх кучерях блукали,
Твоє обличчя мов цвітова чарка
Знялось на зустріч моїм поцілункам.
Чи ти цього не бачив ще, — коли
Отворять давно замкнену кімнату,
Людьми в пилі закинуту, забуту,
То як зірвать віконниць ржаві замки,
А сонце в хату віллється, і як то
Воно той порох в золото змінє,
Пилок найменший в золотий промінчик?
Моя душа така забута пуста,
В яку влилась промінна повінь сонця.

ГВІДО:

Повір мені кохана, що життя
Без того сонця, мов камінна брила,
Яка лежить на дні каміньолому,
Ждучи покіль артист її не найде
І Бога з неї викує. Життя

Без того сонця мов шувар, мов троша,
Яка росте на березі й не знає,
Що з неї можна вирізати свиріль.

БЕАТРІЧЕ:

Кохання чисту, голосну сопілку.
Палкі уста добудуть з неї тонів,
Розбудять пісню ще ніким не чути.

ГВІДО:

Мужі працюють долотом і кистю,
Мадонни творить Веронезець Паольо,
Освічує собори їх обличчям.
А Рафаель божественні Мадонни
Уводить в храм, мов музику в свиріль.
Та більші з вас артисти, з вас жінок,
Які наш будень змінюють на свято,
А бій життя нам сонцем золотять.

БЕАТРІЧЕ:

Хотілаб я, щоб ми були убогі:
Убогі серцем своїм багатіють.

ГВІДО:

Скажи ще раз, що любиш, Беатріче!

БЕАТРІЧЕ:

(проводячи пальцем по його ковнірі).

Як гарно ковнір твій приляг до шиї.

(Граф Морационе глянувши крізь еходові двері).

ГВІДО:

Ні, ні, кажі, що любиш!

БЕАТРІЧЕ:

Тямлю, Гвідо.
Я була ще дитина, в любій Франції
В Фонтенебльо, такий же самий ковнір
Носив король.

ГВІДО:

Скажи мені, що любиш!

БЕАТРІЧЕ:

Він світлим був героєм, але в тебе
Я бачу більше королівську постать.

(Бере його голову в долоні і ідїймає його обличчя до себе).

Таж знаєш ти, що я — твоя на віки
Душею й тілом!..

(Цілує його, але нагло зустрілася з поглядом графа Морационе й відскакує).

Га, це що?

(Морационе зникає).

ГВІДО:

Ти сонце!

БЕАТРІЧЕ:

Якісь страшні, огнем палючі очі,
Крізь двері мов пробилися.

ГВІДО:

Напевне,
Це тїнь сторожі крізь вікно майнула.

БЕАТРІЧЕ:

(не спускаючи з вікна очей).

І щож мене обходить цілий світ,
Коли нас двоє тут в шалі кохання?
Спокійно жду на удари: говорять,

Що навіть скромні польові квітки,
Коли їх хто ногою, — йдучи, — здавить,
Солодкий запах видають, неначе
Вони цвіли для себе й для нікого.
Буває зілля, що весь вік живе
І запахом не дише, щойно в мент,
Коли конає стоптана ногою
Аромату-чар довкола розіллє...
Так само з нашим, молодим життям —
Яке нам будень топче. Чи не правда,
Що поки серце мовить, то вінок
Життя на нашій скрані?

ГВІДО:

Все це правда!

Ходімо в танок, заведім пісень,
Мені так дуже хочеться співати!

БЕАТРІЧЕ:

Мені здається, що життя злилося,
В один роскоші шал, в один цілунок!

ГВІДО:

Кажі, що любиш!

БЕАТРІЧЕ:

І тобі не дивно,
Що люблю свого ворога?

ГВІДО:

Якого?

БЕАТРІЧЕ:

Тебе, що серце моє обезброїв;
Нещасне серце, що жило самітне,
Покіль його не влучено стрілою.

ГВІДО:

Менеж так з маху вдарила тятива,
Що я, смертельно ранений, упав
І жду від тебе помочі і ліку.

БЕАТРІЧЕ:

Поганий лікар з мене; яж сама
Хворію тимже, що і ти...

ГВІДО:

В зазулі
Позичу горла, щоб ніколи більше
Другої пісні не співають, крім тої,
Якої перше і останнє слово:
„Люблю, люблю!“

БЕАТРІЧЕ:

Усі другі пісні
Забудь на віки!

ГВІДО:

Поцілуй мене!

(Вона бере його голову в долоні, хилиться і цілує його уста; нагло почувся голосний стук в двері. Гвідо відскакує. Входить слуга з ключочком.)

СЛУГА:

Ключочок вам післали.

ГВІДО *(байдуже)*:

Дай сюди!

(Слуга подає Гвідові ключок загорнений в киповарно-черво-ний шовк; коли Гвідо хоче розгорнути ключок, герцоґиня підійшовши йому за спину, сириває йому, жартуючи ключок з рук.)

БЕАТРІЧЕ *(сміючись)*:

Даремний труд; гостинця шле дівчина —
Тебе побачить рада в своїй красці;
Та я її шматочка не відступлю,
Ти будеш мій — і тільки мій, нехай би
Не в смак тобі це було.

ГВІДО:

Пустяки!

БЕАТРІЧЕ:

Від дівчини гостинець.

ГВІДО:

Певно ні!

БЕАТРІЧЕ:

(відвернувшись, розгорнула ключок).

Скажиж мені, ти зраднику — це що:
Кинджал; на вістрію пара леопардів?

ГВІДО:

(вдбирає її кинджал).

Мій Боже!

БЕАТРІЧЕ:

Гляну крізь вікно. Напевне
Пізнаю герби післанця, якому
Ключок принести сказано; я мушу
Розкрити тайну!

(вибігає, сміючись, в підсіння).

ГВІДО:

Клятий я! так скоро —
Забув на батька, розоружив помсту,
Так спішно серце отворив коханню,
Яке тепер доводиться прогнати,
І дужим вийти смерти на зустріч.
Колиб не нині хоч? Конечно — нині!
Здоров будь щастя усміху чарівний,
Хай гине спогад про усе прекрасне,
Здорова будь і ти! З чолом кривавим,
Хиба до неї не підйду. Злочин
Уста мої кривавою печатю
Замкне на слово пестошів кохання...
Не можнаж так кривавими очима
Убийника дивитися в блакить
Її очей безвинних, що мене
Одним ударом своїм поразять.
Дарма! Між нами підійнявся мур,
Він зветься — злочин!

БЕАТРІЧЕ *(вернула)*:

Гвідо!

ГВІДО:

Беатріче!

Прости й забудь ім'я моє на віки
Счеркни його із памяти!

БЕАТРІЧЕ

(наближується до нього):

Коханий!

ГВІДО *(відхилюючись)*:

Між нами нагло підійнявся кордон,
Якого жадне з нас не переступить.

БЕАТРІЧЕ:

На все відважусь — будь лиш ти при міні!

ГВІДО:

Це ти, та я остатися не смію —
Одним з тобою дихати повітрям,
Краси твоєї чарами поїтись,
Які всю міць із мязів моїх зіпють,
Рука в розгоні дрогне і не вцілить.
Позволь мені, що піду геть від тебе,
Забудь, що ми зустрілися.

БЕАТРИЧЕ:

Забути —
З жаром твоїх цілунків на устах,
Забути пісню твоїх слів, залять?

ГВІДО:

Назад беру цілунки і присяги.

БЕАТРИЧЕ:

Не людській силі це зробити. Вони —
Уже зістали дійсністю; повітря
Дріжить тих слів гармонією; пташки
Уже співають твоїми словами.

ГВІДО:

Між нами нагло підійнявся кордон,
Який нам каже дійсність позабути.

БЕАТРИЧЕ:

Ломім кордони, Гвідо! За тобою —
Піду в одній лиш порваній сорочці
На світа край.

ГВІДО:

Хоч будь він тричі більший,
Нам буде тісно об'єм! Прощай!

БЕАТРИЧЕ:

(спокійно, перемагаючи пристрась).

Чомуж бо ти в життя моє вломався,
Навіщо в пустку мого серця кинув
Кохання промінь?

ГВІДО:

Зжалься, Беатріче!

БЕАТРИЧЕ:

Тепер його ти затоптав в болото.
Чогож пройшов ти крізь мій шлях? Навіщо
Розбурхав в мині море, що роками,
Себе не знавши, коїлося в мирі?
Навіщо ти — зірвав в душі окупи,
Крови палкою підняв полум'я,
Що наче хвиля береги ламас
І залива життя могого луки?
І як мені той вилив вод спинити,
Як води ці, розбурхані, назад
В спокій давнього завернуть прибою?

ГВІДО:

Ні слова більше — зжалься надімною!
Я мушу — твоє серце потоптавши,
Піти своєю стежкою, якої
Тобі не дано наступити.

БЕАТРИЧЕ:

Говорять,
Коли гребці, посеред морських хвиль
Позбавлені солодкої води,
Від спраги гинуть, то їм сняться луки,
Шумні потоки й джерела хрустальні.
Земля їм сниться, та коли проснуться,
Клянуть химерний привид снів і гинуть

Ще більш нещасні, як були. А я,
Хоч теж від спраги гину серед моря,
Мойого сну не маю сил проклясти.

(пава).

Останься, Гвідо, яж тебе люблю!

(пава).

Не вже слова мої без відгомону?
Усе умерло кругом нас?

ГВІДО:

Усе!

Одно живе ще, але й те, ще нині
Умре в опівніч. Працавай, забудь!

БЕАТРИЧЕ:

Даремне я учу уста прощання,
Даремне їх складаю до „Прощай!“
Вони одно „люблю“ лиш вимовляють,
Неначе їм не велено сказати,
Того страшного слова.

ГВІДО:

Я за них

Страшне це слово вимовлю — Прощай!
Ніколи нам у друге не зустрітись!

(Хоче кинутись їй в обійми).

БЕАТРИЧЕ:

Ідеш — іди! Мене не доторкайся.

(Гвідо відходить).

Ніколи вже — чи так — уже ніколи;
Пропало щось — значить уже не верне,
Найвищий час усе перемінити:
Кохання факлу в гробове лучиво,
Зів'ялі квіти кинути на трумно,
Кохання пісню в похоронні гимни
Змінить і наче лебідь той, що гине
Останнім співом попрощати сонце.
Чогож мене ти так звело, о горе!
Чого ти в своїй постаті не звисло,
Чому убрало усміхом обличчя,
Замість крука скреготу, ти голос
У соловіїв зичило. Чому
Не було в тебе кротиних очей
А були чисті, соняшні, блакитні,
В яких я Бога бачила? Тодіб
Тебе я зразу розпізнала, горе!
Чому він мовив про якісь кордони,
Яких не дано нам обом зломати?
Брехав мабуть — нема для нас кордонів!

(Входить герцог, готовий до любові з сокільниками і собаками).

ГЕРЦОГ:

Ми ждемо вас так довго. Ми і пси.

БЕАТРИЧЕ:

Не їду нині.

ГЕРЦОГ:

Що?

БЕАТРИЧЕ:

Не можу нині.

ГЕРЦОГ:

Смішна балачка, можу, чи не можу...
Ти знаєш чейже, що коли захочу,

То могу я тебе з конем звязати
І гнати через улиці, щоб чернь
Потіху мала.

БЕАТРИЧЕ :

Знаю це, та справді
Немає в тебе більш ласкавих слів?

ГЕРЦОГ :

Ласкавим словом ловиться противник,
А я тебе держу в моїй долоні;
І слів ласкавих шкодую, — не треба.

БЕАТРИЧЕ :

Як так, то їду.

ГЕРЦОГ :

(Віями шипірутою по халлявах).

Ні — міняю плян.
Останеш дома, як дружина вірна
В вікні на нас ти ждатимеш; не правда,
Що булоб страшно, якби щонебудь
Твоєму мужу сталося на ловах?
Ходім, панове, — пси уже казяться.
Я теж — не могу знести тих химер.
А де наш Гвідо?

МАССІО :

Десь його не видно
Цілу уже годину й більш.

ГЕРЦОГ :

Байдуже —
На час напевно скочить до гурту.
Здорові були, пані — чесне слово —
Я люблю дуже всі хатні чесноти
У других, певне — ну ходім!

(Відходять).

БЕАТРИЧЕ :

Знаць — небо,
І зорі ясні присяглись на мене!
Та прийде ніч, мій муж засне, я візьму
Його кинджал і скінчу раз на все.
У мене серце камяне, ніщо вже
Його не зранить крім ножа. В тім серці
Його імя він найде. Нині в ніч
Мене з герцогом розєднає смерть.
Однаке й він, той старець, може вмерти.
Чомуж то й ні? Учора параліж
Йому долоню поразив; нераз вже
Мужі від того гинули. А він?
Ні, ні, щоб вмерти, він занадто чорний!
Лиш чесні гинуть до часу і добрі,
Жінки і діти гинуть, але герцог
Не згине — він для цього надто чорний!
А якби так? Хибаж це можна знати?
Хибя гріхови Бог придав безсмертність?
Не вже гріхами чорний чоловік
Ростиме своїм злочином, неначе
Огруйне зляля, що росте на гною?
Ні, ні, сама я згину в опівночі,
Коханок-смерть на сон мене вколише...

*(Вилітаєся граф Моранцоне; весь в чорному; проходить
здвоє задньої стіни, боязко оглядаючись).*

МОРАНЦОНЕ :

Кудиж він дівся? тут, ні там нема.

БЕАТРИЧЕ :

Це ти, той гад, що взяв мені кохання?

МОРАНЦОНЕ :

Яким він вас покинув?

БЕАТРИЧЕ :

Знаєш сам!
Віддай мені його назад, віддай!
А то прикажу псам тебе роздерти
І череп твій повісити на гак,
Покіль вірли його не оскубуть.
Ти кращеб львиці перейшов дорогу,
Аніж стіною станув поміж нас!
Верни мені його! Таж ти не знаєш,
Як палко я люблю його; недавно
Клячав він тут на вколішках — тоді
Світи цілі зоряні підіймались
Пташки вмовкали, свіг ставав в бігу.
Верни мені його назад! Віддай!

МОРАНЦОНЕ :

Не любить вас він.

БЕАТРИЧЕ :

Хай тобі зів'яне
Язик гадючий, скорше аніж ти
Те слово в друге вимовиш! Проклятий!

МОРАНЦОНЕ :

Шановна пані! Вибийте собі
Кохання й Гвіда з голови. Ніколи
Його ви вже не стрінете.

БЕАТРИЧЕ :

Так хтож ви?
Чого прийшли, як зветесь?

МОРАНЦОНЕ :

Звуся — Пімста!

(Кінець другої дії).

ТРЕТЯ ДІЯ.

*Широке підвілля в палаті герцога. З ліва вікно з виглядом
на Паду. З права сходи до дверей, перед якими звисає
багряна завіса зі золотоканними гербами герцога. На
найнижчій ступені сходів сидить хтось закутаний в чорне.
Підвілля освічене живичним багаттям, яке горить на за-
лізному ставчику. Ніч. На дворі блискавки і громи.*

ГВІДО :

(Вскакуючи крізь вікно).

А як хиталась, пружилась драбина,
За кожним кроком, думав я — зірветься!

(Дивиться на місто).

Мій Боже! Що за ніч!
Все небо блискавками грає,
За громом грім здвигає мури міста,
Що злякані дріжать, мов перед смертю,

(Проходить через сцену аж до стін сходів).

Аце знов хто, мов чорт присів на сходах
І жде на грішну душу?

(Пауза).

Гей, промов!

Тобі ця буря відібрала мову,
Язик став дубом з жаху? Геть з дороги,
Бо там в кімнаті жде мене робота,
Й ніхто її за мене не відробить.

(Поштовп підіймається і скидає маску).

МОРАНЦОНЕ :

Ферранті Гвідо — хлопець, хоч куди!
Покійний батько з радощів сміється.

ГВІДО :

(збентежений).

Це що? Ви — тут? Відкіля, як, чого ви?

МОРАНЦОНЕ :

Я ждав твого приходу.

ГВІДО :

Я не ждав...

Та добре, що прийшли, однак
Хотів вам свої заміри розкрити.

МОРАНЦОНЕ :

Поперед, хлопче, вислухай моїх!
Там коні ждуть, осідлані, готові
В дорогу — в Парму їхати, лиш ти
Як слід свого доконай завдання,
До ранку в Пармі будемо, а там —
Старі твого батька побратими
Знімуть повстання рішене від літ.
Останки решт приклонників герцога
Дадуться нам позискати грішми.
В момент, коли з рук твоїх згине герцог,
Жовніри бунт підіймуть, а тоді
Займеш твого батька стіл, як син
Його єдиний, правний володіль.

ГВІДО :

Цього не може бути!

МОРАНЦОНЕ :

Мусить бути!

ГВІДО :

Ні, ні, найперш послухайте мене:
Я рішений герцога не вбивати!

МОРАНЦОНЕ :

Скажи ще раз! Мене знать милить ухо —
Старечий вік знать змисли притупив;
Ти кажеш — підеш з кинджалом в руці
І пімстиш свого батька смерть?

ГВІДО :

Неправда.

Сказав я, що герцога не убю.

МОРАНЦОНЕ :

Ні, ні, я зовсім пострадав мій слух;
Страхітлива, опівнічна година
Якісь міні насовує примари.

ГВІДО :

Ви чули гарно: я його не вбю!

МОРАНЦОНЕ :

А якже річ з присягою?

ГВІДО :

Ніяк.

Я рішений присягу цю зломати.

МОРАНЦОНЕ :

А якже з батька смертю?

ГВІДО :

Чи наравду,

Радів би батько мій, якби побачив
Мої долоні в крові того старця?

МОРАНЦОНЕ :

Умер би в друге радісний!

ГВІДО :

Неправда!

На тому світі є другі закони,
В Господні руки зложена там месть.

МОРАНЦОНЕ :

Мечем Господнім став ти!

ГВІДО :

Теж брехня!

Хиба у Бога своїх рук немає?
Не вбю людини тої.

МОРАНЦОНЕ :

Вбить не хочеш,

Чогож ти тут прийшов?

ГВІДО :

Прийшов для того,

Щоб нічу в спальню увійти герцога
І сонному покласти цей кинджал
На груди з тим листом; хай проснувшись рано
Пізна, в чиїх він був руках і хто
Його не вбив; це вимріяна пімста
Для мене.

МОРАНЦОНЕ :

Ти не вбеш його?

ГВІДО :

Не хочу!

МОРАНЦОНЕ :

Нікчемний син найкращого з батьків.
Тому життя даровуєш, хто батька
Продав.

ГВІДО :

Цеж ви мою спинили руку,
Інакшеб я убив його під храмом
В той день, як в перве бачив.

МОРАНЦОНЕ :

Ні, годі!

Пора була для цього непригожа.
Тепер вона назріла, але ти
Про ласку мрії розснував.

ГВІДО :

Про пімсту,

Яка не спідлить сина мого батька.

МОРАНЦОНЕ :

Нещасний батько, зражений у друге,
До тогож власним сином! трусом з трусів;
Ще час! іди з ножем в герцога спальню
І принеси тут серце того звіря!

ГВІДО :

Скажіть, закликавши на лицарську честь,
На імя батька мого скажіть, —
Чи він той славний пан, хоробрий лицар,
Герой відважний, жовнір понад всіх,
Чи він би нічу крався, наче злодій
І в ліжку старця заколов, нехай
Той старець ворог був його?! скажіть!

(Докінчення буде).

ОСКАР УАЙЛЬД

Падуанська Герцогиня.

Трагедія з XVI століття.

Переклав: Микола Голубець.

(Докінчення)

МОРАНЦОНЕ:

(хвилинку завагавшись)

Ти клявся й мусиш виконать — чим клявся!
Гадаєш, я тебе не підстеріг,
Не знаю, що з герцогшею?

ГВІДО:

Мовчи!

Ти брешеш! Місяць сам не є чистіший
Ні зорі більш невинні.

МОРАНЦОНЕ:

Всеж таки —

Її ти любиш, дурнику, не знаєш,
Що можна всім тим гратися.

ГВІДО:

Хулиш —

Бо в твоїх жилах ртуть пливе, не кров,
Краса для твоїх замкнена очей,
Глухий ти й гої музики не чуєш,
Яка підносить нас повище хмар;
Не знаєш ти нічого про кохання.

МОРАНЦОНЕ:

І я, мій хлопче, по ночах блукав,
Від туги вмерти клявся і не вмер,
І я кохання вмів строїти в рими
Що при розбитій їх співав кобзі,
Як слід робить закоханим — я знаю
Усі кокання роскоші і муки...
Та всеж таки — звірі ми, а кохання —
Це змислів жар із нависком святим.

ГВІДО:

Нічого ти не знаєш про любов,
Кохання, це таємний змисл життя;
Воно — огонь, що золото шляхотнить,
Воно — весна, що квіти підійма
На зустріч сонцю з каміння. Воно
Замість Бога між людей вселилось.
Мущина, що кохає, знає всі
Таємні мисли творця і творіння.
Нема такої низької хижини,
В яку воно би входу не знайшло,
Як тільки серця в мешканців без плями.
Та як в палату злочин нишком влізе
Кохання відтам зранене тікає
І мре на сходах мраморних. Це кара
За злочин.

(Зі спальні герцога почувся стогін).

Що це? Чуєте, хтось стогне?

МОРАНЦОНЕ:

Пустяк — причулось.

ГВІДО:

Я вважаю це —

Завданням жінки на землі: коханням
Сціляти наші душі від гріха;

Моя свята любов до Беатрічі
Мене навчила мститись шляхотнійше
Аніж це ви придумали. Коли
Дарую я герцогови життя,
Тоді хіба не виросту сам в собі?
Таж сам Христос в імя того кохання,
Якого був воплеченням, велів
Прощати нашим ворогам. Неправда?

МОРАНЦОНЕ:

(насмішливо)

Це в Палестині було — не в Італії.

ГВІДО:

І тут це важне.

МОРАНЦОНЕ:

Ну, а чимже пані

Твоя тобі за ласку заплатить,
Що ти для неї ката пощадив?

ГВІДО:

Ніколи я не гляну їй в облича.

МОРАНЦОНЕ:

Кудиж рішив ти дітися?

ГВІДО:

Як тільки

Кинджал на місце покладу, негайно
Із Падви їду.

МОРАНЦОНЕ:

А відтак?

ГВІДО:

Зголошусь

Під стяг Венеції і сейчас відійду
У бій з поганцем за Христову землю.
А там, а там напевно найду смерть.

(Новий стогін в спальні герцога.)

Не чуєте — кричить хтось?

МОРАНЦОНЕ:

Чую тільки,

З одного гробу крик страшний о пімсту.
Ми гаєм час даремне; день стає
А ти — скажи — на правду ти не хочеш
Убити герцога?

ГВІДО:

Я вже вам казав.

МОРАНЦОНЕ:

Ферранті Гвідо, глянь лиш — там лежить,
Той звір, що твого батька запродав,
Віддав його під меч кривавий ката...
Він спить, а в тебе батьковий кинджал
І ти іще вагаєшся?

ГВІДО:

Не хочу!

МОРАНЦОНЕ:

Твій батько там — непімщений!

ГВІДО:

Стократно

Нещасним був би бачивши, як я
В старечій крові сполокав би руки,

МОРАНЦОНЕ:

Ну й щож таке одно життя!

ГВІДО:

Не знаю.

Не дав його я і не смію брати.

МОРАНЦОНЕ:

Ніколи я не дякував так Богу,
За те, що сина він мені не дав.
Як нині; справді — щож бо це за кров
Пливе у твоїх жилах? Чиж не краще
Булоб, як ти остав би там, де був?

ГВІДО:

Найкращеб було, як би я зовсім
На той проклятий світ не народився.

МОРАНЦОНЕ:

Прощай!

ГВІДО:

Ідіть і знайте, що колись
Вам ясним буде змисл моєї мести.

МОРАНЦОНЕ:

Ніколи!

(Вилазить вікном і спускається в низ).

ГВІДО:

Хай! Іди собі, а батько
Інакшеб мій напевне не зробив.
Не знаю я, чи голос мій розбудить
Тебе в труні, не знаю чи мерцям
Відомі наші замисли і вчинки.
Та чую наче станув хтось при мені
І уст моїх торкнувся тихо, ніжно,
Неначе легіт.

(Блякає.)

Отче мій, невжеж ти
Не можеш, пута смерти розірвавши,
Прийти до мене в постаті своїй,
Подати руку?

Ні, це тільки привид.

(Встає.)

Вже пізно — слід забратися до діла.

(Витягає лист і читає.)

Коли проснеться він, побачить лист
І той кинджал на йому, сполотніє —
Пійме в якому був небезпеченстві;
І може він покається, скориться?
А може глузом вибухне, що хтось
Його убити міг, а не убив?
Та саяк чи так — однако. Я сповню
Завіт батьківський і завіт кохання.

(Іде гори сходами; в мить, коли простяг руку, щоби відхилити занавісу, проти його виходить герцоґиня, вся в білому. Гвідо подається в зад).

Беатрікс!

БЕАТРИЧЕ:

Гвідо! Тиж це? Так нерано?

ГВІДО:

Життя мого соняшна заграво,
Від Бога певне з вісткою приходиш,
Що краще ласку діяти, ніж мститись.

БЕАТРИЧЕ:

Я ласки в тебе прошу на колінах.

ГВІДО:

Тепер я знаю, що добро зробив я,
Бо рука в руку з ласкою прийшло
Мені кохання на зустріч, мій Бог!

БЕАТРИЧЕ:

Я знала, що ти вернешся назад,
Хоч як жорстоко ти мене покинув.
Чомуж вчинив це ти, чому, чому?
Та я тобі не буду докоряти:
Тепер уже ніхто нас не розділить,
Ми наче пташок двоє, що крізь клітку
Палкі цілунки подають — вже пізно
Одну годину маємо до світу;
Іди по коні й їдем до Венеції,
А там мене ніхто вже не досягне.

ГВІДО:

З тобою я піду на світа край.

БЕАТРИЧЕ:

На правду любиш?

ГВІДО:

Так, як соловій
Кохав сонце, що до співу будить.

БЕАТРИЧЕ:

Ніщо тебе не змінить?

ГВІДО:

До могили!

БЕАТРИЧЕ:

Не має вже кордонів поміж нами?

ГВІДО:

Тепер ні, потім.

БЕАТРИЧЕ:

Знай — моє це діло!

ГВІДО:

Жди тут на мене.

БЕАТРИЧЕ:

Хочеш відійти —
Знову мене покинути, як перше?

ГВІДО:

В один момент я буду тут назад.
Я мушу тільки там піти до спальні
Герцоґа й лист цей положить йому
Разом з кинджалом тим... коли проснеться...

БЕАТРИЧЕ:

Проснеться? Хто?

ГВІДО:

Герцоґ.

БЕАТРИЧЕ:

Ніколи вже!
На суд страшний підійметься.

ГВІДО:

Умер?

БЕАТРИЧЕ:

Умер.

ГВІДО:

Мій Боже, що за дивний допуст
Руки твоєї! Хтож би це подумав
Що ти ще тої ночі вчиниш суд!

БЕАТРИЧЕ:

З руки моєї впав. —

ГВІДО:

(поражений).

Ах!

БЕАТРИЧЕ:

— У сні.

Ходи до мене, я тобі розкажу,
Та заки пічну поцілуй мене.
Не хочеш, що? Послухай, як це сталося:
Життя мені противним стало з хвили,
Як ти мене покинув — я рішила
Ще нині в ніч покінчити з собою.
Годину взад проснулася я — узяла
Кинджал із піхви вийняла і клінки
Торкнулась пальцем — острій — і в ту хвили
Згадала я тебе і те, як палко,
Як невимовно я тебе любила.
Кинджал до груди приложила — в тім
На старця того глянула — лежав
Літами так вагітний, як гріхами
Крізь сон іще когось то кляв.
На вид того огидного обличчя
Мов грім прошила мозок мій ця думка:
Це той кордон, це та бездонна прірва,
Яка нас ділить — так це він! Бо хто,
Хто другий міг би бути тим кордоном?
Що потім сталося, я того не скажу.
Одно лиш тямлю, що знеслась між нами
Задушна крови мряка.

ГВІДО:

Страшно!

БЕАТРИЧЕ:

На правду страшно глянути було;
Струєю кров дзюріла, захарчав,
Руками вдарив і застиг. Лиш кров
По каплі капля падала на землю.

ГВІДО:

Досить!

БЕАТРИЧЕ:

Не хочеш губ мені подати?
Не тямиш — сам казав ти, що любов
З мушин ангелів творить — а кохання
Мушини жінку в страданню міняє.
Що ради нього все знесе...

ГВІДО:

Мій Боже!

БЕАТРИЧЕ:

Мовчиш?

ГВІДО:

На губах слово леденіс.

БЕАТРИЧЕ:

Отсим ножем убила я герцога,
Не думала що в ньому стільки крови.
Водою можна кров цю з рук обмити;
Так — руки можна, але душу — ні!
Та досить того, геть ідім відсіль!
Невжеж між нами не упав кордон?
Щож хочеш ще? Ходім, бо день встає.

(Кладе руку на Гвіда).

ГВІДО:

(смикаючи її).

Свята проклята! Ангел з пекла родом!
Який диявол підкусив тебе —
Що ти свого убила мужа — шож
Вже довго пекло зяяло на нього —
Та ніч убила в парі з ним любов!

БЕАТРИЧЕ:

(Поражена несподіванкою).

Зробилаж я для тебе тільки те.
Не знеслаб я, як би зробив це ти.
Ти мусів бути чистим, як прийшов
Неторкненим, несплямленим нічим.
Ніхто не знає що то в силі жінка.
Не вже для тебе я душі не дала
На вічну муку?

Добрим будь мені

Для тебе тільки сталося це.

ГВІДО:

Не важся!

Бо поміж нами трисла струя крови,
Її пройти не сила. Той кинджал,
Що серце твого мужа проколов,
Поцілів в серце нашого кохання.

БЕАТРИЧЕ:

Чиж не казав ти про кордон між нами?
Кордон цей там розбитий в прах лежить
І нас не ділить.

ГВІДО:

Ти не зрозуміла,

Кордоном тим був гріх, а ти його
Руками власними поставила тепер
І він до неба поміж нас здійнявся
До неба аж!

БЕАТРИЧЕ:

Це сталося задля тебе.

І ти мене покинути не смієш!
Іди по коні — ідем геть відсіля.
Що сталося, мов сон лихий — забудьмо
Ідім на зустріч соняшному завтра.
Сміятись в парі будемо і плакати,
Мов служка я буду тобі служити
Вигід усяких відречусь для тебе
Не знаєш ти мене іще.

ГВІДО:

Якраз —

Тепер доперва я тебе пізнав —
Ідиж, іди — пропадь мені з очей!

БЕАТРИЧЕ:

Як страшно я любила цю людину!

ГВІДО:

Інакшеб ти не зважилась на злочин,
Н'коли!

БЕАТРИЧЕ:

Слова це тільки і ніщо.

ГВІДО:

Іди!
Як можем ми поїтися коханням?
Отрую ти до наших чар налила!
Яб легше тисяч смертей переніс.

БЕАТРИЧЕ:

А я сто тисяч смертей пронесла!

ГВІДО:

Тобі життя страшніш тепер від смерти!

БЕАТРИЧЕ:

(паде на вколішки).

Убий мене! Скарай мене за злочин,
Забудь усе — хай небо або пекло,
Зєднає нас на віки — вийми меч
І скоро, сміло покінчи рахунки;
Стрілою хай утоне в моїм серці
Твій ніж — там найде образ свого пана.
Колиж мене убить не маєш сили.
То я сама набю себе на ніж
Я хочу — смерти!

ГВІДО:

(відбирає їй ніж).

Дай мені той ніж!
Мій Боже, руки навіть твої в крові,
Тут пекло — я не витримаю довше!

БЕАТРИЧЕ:

Не хочеш ти в гору мене підняти,
До віку буду мов прошак хилятись
На вколішках?

ГВІДО:

Позволь, нехай відійду.

БЕАТРИЧЕ:

Колиб то ми ніколи не стрівались —
Подумай — я вчинила це для тебе!
(Гвідо відхилюється; Беатриче па вколішках ханав його за руки).

Ні Гвідо, хвильку вислухай мене!
Покіль ти в Падву не прийшов жила я
Нещасна, але без думок про злочин,
Підчинена забганками герцога,
Його жорстоким приказам послушна.
І була я чистійша всіх дівчат,
Які тепер відвернуться від мене.
Прийшов ти, Гвідо, і з твоїх то уст
Почула вперше я від тої хвили,
Як мою рідну Францію опустила,
Слова сердечні, з глибини душі.
Прийшов ти, і в жарі твоїх очей
Чигала я кохання таємниці,
Кожніське слово з твоїх уст, було
Неначе пісня всіх пісень — музик.
Яснів ти наче велитній архангел
У храмі, де ходила я молитись.
В твоїм чарівнім, молодім обличчю
Я ранок свій побачила, той ранок,
Який тепер серпанком ночі вкрився.

І ти мене любив, клячав ось тут,
Як я тепер клячу перед тобою,
З солодкою клятьбою на устах —
Вона мені до нині дзвонить в усі
Мені кохання визнав ти, а я —
Поняла віри — віддалась тобі —
Всім серцем, кожним ударом його.
Колиб я так тобі не відповіла,
То в поросі була би не лежала
І тиб мене тепер не обманув.

(Наближується трівожно до Гвіда)

Не знаю — чи мене ти зрозумів,
Для тебе я рішилася на злочин,
Який мені морозить кров,
Для тебе тільки.

(протягає руки).

Щож мовчиш, немає
У тебе вже ні крихточки кохання —
Одного слова щирого немає?

ГВІДО:

Не маю сили глянути на тебе:
Чого ти хочеш — надто очевидне.
Іди до своїх служебниць!

БЕАТРИЧЕ:

Га-га!

Мущина так говорить! — як би ти
Прийшов до мене з кровю на руках,
Яку в кохання імя ти пролляв,
Сиділаб я всю ніч при твоїм ліжку,
Всю ніч би я сторожила, щоб жаль
Отрутою не влився в твоє ухо
І сну твого не прогнав. Виновник
Найбільш з усіх кохання потребує.

ГВІДО:

Де гріх є там — нема кохання місця.

БЕАТРИЧЕ:

Де гріх є, там нема кохання? Боже!
Яка инакша є любов в мушин!
Неодна жінка тут живе у Падві,
Яка неначе чорний віл у плузі
Весь день від праці падає, а муж,
В шинку пропивши тижня заробіток,
В опівніч в хату приїде і, найшовши
Голодну жінку при холодній ватрі
З дитиною недужою в руках,
Підносить руку, бе її, бо ватра
Холодна, а дитина ще не їла...
А жінка рано встане, хоч облича
Від сліз, побоїв у огні, до праці
Береться знову, мов ніщо й не було.
Вона спроможна навіть усміхатись,
Хай тільки муж не бе її у друге.
Такою є жінок любов.

(Павза).

Мовчиш?

Будь ти для мене добрим хоч, як довго
Мойого літа не зайшло ще сонце.
Як можеш ти прогнать мене від себе;
Кудиж мені без тебе йти, куди?
Для тебе ця рука сповнила злочин.
Для тебе я згубила мій спокій
І раз на все.

ГВІДО:

Іди мені з очей!

І де би ми схватись не хотіли,
Усюди з його поглядом стрінемся.
Чи ти цього не бачиш?

БЕАТРИЧЕ:

Бачу тільки
Що ви не всіли жертвувати нічим
А ми даємо все в ім'я кохання.
Це, Гвідо, бачу.

ГВІДО:

Геть-же, геть відсіть!
Збуди своїх покійників вперед!

БЕАТРИЧЕ:

Колиб я мала силу їх збудити,
Очам потухлим ніщо давну вернути,
Устам застиглим повернути мову,
Холодне серце рушити... даремне!
Що сталося, тому вже не відстатись.
Хто раз умер, ніщо його не збудить,
Огонь не спарить, лід вже не зморозить;
Чогось не стало — клич його — дарма,
Жартуй — він більше вже не засміється,
Удар ножом — вже кров не потече.
Колиб то я могла його збудити!
Як би то можна сонце завернути
І ніч злочинну вимазати з життя!
Даремне — сил не має, щоб те все,
Що сталося змінити в неістіння.
Та ти коханий, справді вже не маєш
Одного слова доброго для мене?
О Гвідо, Гвідо, поцілуй хоч раз!
Позволь мені остатися при тобі!
Це можна змисли пострадати, Гвідо,
Ні раз мене ти вже не поцілуєш?

ГВІДО:

(держучи високо ніж).

Ні зараз, ні тоді, як той киджал
Обсохне з крові!

БЕАТРИЧЕ:

Ох, як мало серця,
Осталось для нас, жінок на світі!
Заманюєте в бездну нас, колиж
Падемо, ви тікаєте.

ГВІДО:

Йди до своїх мертвих!

БЕАТРИЧЕ:

(Йде горі сходами).

Нехай — я йду! Та прийде час, що я
Для тебе більше найду спочуття,
Аніж для мене нині ти найшов.

ГВІДО:

Тоді мене жалітимеш, як я
По ночі вбійства допущусь...

БЕАТРИЧЕ:

(Сходить кілька сходів в низ).

Убійства?

Убійство рідко ходить самотою —
Його посестра Смерть не скоро мовкне,
Не скоро хату кидає, в яку
Ввійшла, а дальших жертв у ній шукає.
Пожди, о смерте, дам тобі я дружку,
Яка з тобою піде. Замовчи!
Найшся тут до сита — скоро буря
Ще заки ранок стане, тут зірветься
Так страшно, що поблідне місяць.
І здригнеться все небо зі страху.

(Грім).

Гремить!

Збудилась пімста, пси її уже
По світу кинулись. Хто з нас обоїх
Той грім на свою голову накликав,
Нехай дрижить — перед нещастям,
Яке з собою лискавка несе!

(Лискавка, відтак грім).

ГВІДО:

Пропадь мені з очей, пропадь!

(Герцогиня відходить. Коли вона підняла багряну занавісу, обертається ще раз в сторону Гвіда, але цей не розлується. Гремить далі).

Стою немов на згарищах життя,
Любов сама умерла, замість неї
Прийшов тут злочин, нишком підкравшись,
А та, що його сповнила — вона
Для мене тільки допустилась вбійства!
Яким жорстоким був я їй. Беатрікс,
Вернись Беатрікс!

(Коли він скопив на сходи, піднявся гамір жовнірів).

Що це знов за крик?

Огні якісь і стук тривожних кроків.
Колиб вона не впала їм до рук!

(Гамір змагається).

Беатрікс! Ще останній час тікати.
Тікай Беатрікс, пожалій себе!

(З надвору чути голос герцогині).

Туди утік убійник мого мужа!

(Зі сходів збігає кілька жовнірів. Зразу не бачуть вони Гвіда, поки герцогиня окружена службою зі смолокинами, не показується в горі на сходи і показує на Гвіда. Його зараз ловлять. Один з жовнірів вихоплює йому ніж з руки і показує командантови варті).

(Кінець третьої дії).

ЧЕТВЕРТА ДІЯ.

Судова сая. Стіни вибиті долиною сірою удрановиною китайкою. В горі стіна червона. Золочені символічні каріятиди підпирають стелю, утворену з червоних лучів і фриз і стеля сірі. Для герцогині приладжено бальдахим з білого шовку в золоті цвіти. Під ним довга лавка покрита червоним сукном, для суддів. Позиче його стіл для судовиків. По боках бальдахиму стоїть двох жовнірів. Двох жовнірів сторожить біля дверей. Горюжане частю уже позаймали місце, частю взодять на сая. Двох воїнів в фіолетних строях удержує порядок довгими білими лискавами.

ПЕРШИЙ МІЩАНИН:

Добрий день, сусіде Антоне.

ДРУГИЙ МІЩАНИН:

Добрий день, сусіде Домінік.

ПЕРШИЙ МІЩАНИН:

Це надзвичайний день для Падуї, що? Герцог убитий.

ДРУГИЙ МІЩАНИН:

Можу вас запевнити, сусіде Домінік, такого дня я не пережив іще з часу, як помер останній герцог слово честі!

ПЕРШИЙ МІЩАНИН:

В період його переслухають, а відтак засудять, не так, сусідо Антоне?

ДРУГИЙ МІЩАНИН:

О ні, інакшеб оминула його кара. В період його засудять, щоб він дістав свою пайку, а відтак його щойно переслухають, щоби не сталася несправедливість.

ПЕРШИЙ МІЩАНИН:

Ну, ну, його це буде коштувати шиї — нема про це двох думок.

ДРУГИЙ МІЩАНИН:

Ну і що за безсором — пролити кров герцога!

ПЕРШИЙ МІЩАНИН:

У герцога, говорять, кров блакитна.

ДРУГИЙ МІЩАНИН:

На мою думку, в нашого герцога кров була чорна, як його сумління.

ПЕРШИЙ МІЩАНИН:

Вважайте, сусідо Антоне, возний зі синіми очима узяв вас на ціль.

ДРУГИЙ МІЩАНИН:

Що мені до того, чи він виряпив на мене свої сині очі, я з того не посинію.

ТРЕТІЙ МІЩАНИН:

Яка ваша думка про того молодого чоловіка, що загнав герцогови ніж у серце?

ДРУГИЙ МІЩАНИН:

Це добре вихований, добродушний, нічого собі хлопець, а всеж таки пройдисвіт, коли він убив герцога.

ТРЕТІЙ МІЩАНИН:

Він зробив це в перше. Може закон матиме для нього лагодячі обставини, бо він не робив цього часто.

ДРУГИЙ МІЩАНИН:

Так, справді я про це не подумав. Але закон строгий для кожного.

ВОЗНИЙ:

Мовчи, ти злодію!

ДРУГИЙ МІЩАНИН:

Чи я ваше зеркало, пане возний, що ви мене звете злодієм?

ПЕРШИЙ МІЩАНИН:

Ось надходить одна з двору. Ну, пані Лючія, що чувати нового в дворі? Як поживає твоя бідна пані, герцогиня з солодким личком?

ЛЮЧІЯ:

Гарний добрий-день! Гарний день нещастя! Що за день! Що за нещастя! Перед Михайлом минуло якраз дев'ятьнайцять літ, як я вийшла замуж. Тепер жовтень і герцога убито; чи не находите дивного збігу подій?

ДРУГИЙ МІЩАНИН:

Коли це справді дивний збіг обставин, того молодого чоловіка може не покарають смертю.

ПЕРШИЙ МІЩАНИН:

Але що робить герцогиня?

ЛЮЧІЯ:

Я знала, що на дім зближається нещастя; перед шістьма тижнями припалилися булки усі з одного боку, а на останнього Мартина влетіла в огонь нетля з крилами, що я зі страху мало — —

ДРУГИЙ МІЩАНИН:

Але оповіж про герцогиню; що з нею?

ЛЮЧІЯ:

Довідається і про неї в пору, нещасна жінка майже сходить з ума. Цілу ніч не прижмурила ока, ходила по покоях там і назад. Я просила її прийняти щось на сон, але вона відповіла мені, що вона боїться снів. Що ви думаєте про таку відповідь — дивна, ні?

ДРУГИЙ МІЩАНИН:

Великі пани не все в порядку з розумом...

ЛЮЧІЯ:

Я знаю тільки: Боже нас помилуй, від убійства, як довго живемо.

(Входить Моранцоне спішно).

Убито герцога?

ДРУГИЙ МІЩАНИН:

В його серці стерчить ніж, а це ще нікому не вийшло на здоровля.

МОРАНЦОНЕ:

Кого посуджують о злочин?

ДРУГИЙ МІЩАНИН:

Того, кого арештували, пане?

МОРАНЦОНЕ:

Когож арештували?

ДРУГИЙ МІЩАНИН:

Ну, того, кого посуджують о вбійство герцога.

МОРАНЦОНЕ:

Я питаю, як зветься?

ДРУГИЙ МІЩАНИН:

Напевне так, як його охрестили. Хиба не інакше?

ВОЗНИЙ:

Гвідо Ферранті, звесь, ласкавий пане.

МОРАНЦОНЕ:

Я знав про це скорійш, ніж ти сказав.

(Про себе).

Що він герцога задусив, це дивно, Зовсім не те він говорив мені. Напевне, він побачивши ту сволоч, Чортівського запродаця Іюду, Бажанням помсти запалав і миттю Усі хлопчачі потушив теорії... А дивне тільки, що не втік...

(Вміщується назад в товпу).

Скажіть-бо,

Яким то чином вхопили його?

ТРЕТІЙ МІЩАНИН:

За обшивку напевне.

МОРАНЦОНЕ:

Я хочу знати, хто його зловив?

ТРЕТІЙ МІЩАНИН:

Ну, ті, що його арештували.

МОРАНЦОНЕ:

Хто підняв галас?

ТРЕТІЙ МІЩАНИН:

Цього не скажу, пане.

ЛЮЧІЯ:

Герцогиня сама на нього показала.

МОРАНЦОНЕ *(про себе)*:

Герцогиня? Тут щось не тес.

ЛЮЧІЯ:

Так! так! Він мав іще кинджал в руці — кинджал герцогині.

МОРАНЦОНЕ:

Що ви сказали?

ЛЮЧІЯ:

Герцога убито кинджалом герцогині.

МОРАНЦОНЕ *(про себе)*:

За тим криється якась тайна; я цього не можу зрозуміти.

ДРУГИЙ МІЩАНИН:

Вони чогось дуже баряться.

ПЕРШИЙ МІЩАНИН:

Вірте мені, що для винувника вони прийдуть сяк чи так за скоро.

ВОЗНИЙ:

Спокій в обличчю Суду!

ПЕРШИЙ МІЩАНИН:

Ви самі робите галас, пане возний, кричучи, щоб заспокоїлись.

(Входить председатель і судовий збір):

ДРУГИЙ МІЩАНИН:

Хто то цей в червоному? Кат?

ТРЕТІЙ МІЩАНИН:

Ні, це старший суду.

(Впроваджують Гвіда)

ДРУГИЙ МІЩАНИН:

Це певно винувник.

ТРЕТІЙ МІЩАНИН:

Виглядає зовсім прилично.

ПЕРШИЙ МІЩАНИН:

В тім ціле нещастя: злочинці виглядають нині так прилично, що порядні люде, коли хочуть різнитися від них, мусять виглядати, як злочинці.

(Виступає кат і стає за Гвідом).

ДРУГИЙ МІЩАНИН:

Ось і кат вже є, славно! Як думаєте, остра в нього сокира?

ПЕРШИЙ МІЩАНИН:

Острійша, аніж твій дотеп; але вістря не до його повернуте, бачиш?

ДРУГИЙ МІЩАНИН:

(чіхається в шию).

Не зношу того так з близька.

ПЕРШИЙ МІЩАНИН:

Ігі! не бійся нічого. Людям нашого стану не відрубують голови, нас просто — вішають.

(З надвору гомін труб).

ТРЕТІЙ МІЩАНИН:

Що це значить? Чи вже по розправі?

ПЕРШИЙ МІЩАНИН:

Ні, це витають герцогиню.

(Входить герцогиня в чорному; її шлеп з узористого чорного шовку несе двох пажеїв у фіолеттих одягах. З герцогинєю входить кардинал в багряній одежі і панове з двора в чорному. Герцогиня займає місце на престолі понад суддями; при її появі судді підіймаються і скидають шанки. Кардинал сидить децю нижче, поруч герцогині. Дворяне оточують престіл).

ДРУГИЙ МІЩАНИН:

Бідна герцогиня, яка вона бліда; чи вона сяде на престіл?

ПЕРШИЙ МІЩАНИН:

Так, вона тепер займає місце герцога.

ДРУГИЙ МІЩАНИН:

Це добре для Падуї; герцогиня — добра, милосерна пані — вона вибавила мою дитину від пропасниці.

ТРЕТІЙ МІЩАНИН:

Так, так, що більше! вона дала нам хліба. Цього не можемо їй забути.

ЖОВНІР:

Крихітку взад, добрі люде!

ДРУГИЙ МІЩАНИН:

Чого нам поступатись взад, коли ми добрі?

ВОЗНИЙ:

Сіленцієм!

СТАРШИЙ СУДДЯ:

По волі пані герцогині,
По приписам законів Падви
Судити будем убиття герцога.

(Герцогиня хилляється)

Нехай вперед підійде він —
Як звешся?

ГВІДО:

Що вам до мого наймення?

СТАРШИЙ СУДДЯ:

Ферранті Гвідом звуть тебе у Падві.

ГВІДО:

Вмирать однако з тим, чи другим йменням.

СТАРШИЙ СУДДЯ:

Тобі на певне це як слід відомо,
Який тобі закидується злочин:

Скритоубійство нашого герцога,
Сімона Гессо пана многих міст.
Що маєш нам сказати?

ГВІДО:

Вам нічого.

СТАРШИЙ СУДДЯ:

Значить, до вбійства ти не признаєшся?

ГВІДО:

Не впевнюю нічого, ні перечу.
Прошу вас тільки дуже не баритись,
Як тільки того дозволя закон.
Не маю що сказати вам.

СТАРШИЙ СУДДЯ:

Значиться,

Не маєш чим вини своєї скрити,
До того твоє скаменіле серце
Замкнене перед явністю закона.
Ти милишся, як думаш, що тим
Собі якнебудь зможеш допомгти.
Мовчиш, тим самим здвоюєш вину,
В яку нема в нас сумніву. — Взиваю
Тебе до слова.

ГВІДО:

Не говорю з вами.

СТАРШИЙ СУДДЯ:

Значить, мені ніщо не остається,
Як тільки присуд смерти прочитати.

ГВІДО:

Спішіться прошу, стільки ще добра
Мені ви в силі вирядить — нім згину.

СТАРШИЙ СУДДЯ: *(підіймаючись)*

Гвідо Ферранті..

МОРАНЦОНЕ:

(виступає з юрби)

Хвильку подождіть!

СТАРШИЙ СУДДЯ:

Ти хто такий, що став в поперек права?

МОРАНЦОНЕ:

Коли це право, хай іде вперед,
Коли безправе — —

СТАРШИЙ СУДДЯ:

Хто це є, скажіть?

БАРДІ:

Шляхтич, герцога нашого знайомий.

СТАРШИЙ СУДДЯ:

Якраз в пору прийшли ви, щоб побачить,
Яку заплату той погне злочинець
За смерть герцога нашого і пана.

МОРАНЦОНЕ:

На сліпо з ним звязалось підозріння,
Чи маєте ви докази на це?

СТАРШИЙ СУДДЯ:

Вже тричі Суд взивав його до слова,
Та злочин так язик його скував,
Що він не може ним і повернути,
Ні закиду відкинути від себе.

МОРАНЦОНЕ:

Ще раз питаю: маєте на це —
Рішучий доказ?

СТАРШИЙ СУДДЯ:

(показуючи кинджал)

Ось вам цей кинджал,
Який кровавим вирвали із рук.
Чи кращого вам доказу потреба?

МОРАНЦОНЕ:

(бере кинджал і наближується до герцогині)

Чи я ножа цього часом не бачив,
Припнятого до пояса герцога?

(Герцогиня німіє з переляку)

Дозвольте, що я скажу кілька слів
До цього молодого чоловіка.

СТАРШИЙ СУДДЯ:

І овшім, прошу! Може вам удасться
Зворушити те серце камяне.

(Моранцоне підходить до Гвіда і бере його за руку)

МОРАНЦОНЕ: *(шепотом)*.

В її очах я вчитав, що герцог
Упав не з твоєї, а її долоні!
Ти думаєш, що я на те позволю,
Щоб ти за неї голову поклав,
Як батько твій поклав її за нього?

ГВІДО:

Повірте — я убив в сю ніч герцога
І батько мій вдоволений! Це я!

МОРАНЦОНЕ:

Доволі того, ти мене де здуриш —
Колиб це правда була, то хиба
Цей ніжик діла доконав би замість
Твого батьківського кинджала?
Дивись на неї, як дріжить, як гнеться
Як маска з неї падає — а я
Цю маску їй поможу скинуть скорше!

ГВІДО:

Не смієте!

МОРАНЦОНЕ:

Остав це вже мені.

ГВІДО:

Не смієте ні словом...

МОРАНЦОНЕ:

Ну, й длячого?
Коли вона невинна, хай докаже,
Як винна — згине.

ГВІДО:

Що мені робити?

МОРАНЦОНЕ:

Оден із нас розслонить таємницю.

ГВІДО:

Нема тут тайни.

МОРАНЦОНЕ:

Ну, ти вже почувеш
Що скаже наша пані герцогиня.

ГВІДО:

Ні, я сам все розкажу.

МОРАНЦОНЕ:

Так найкраще.

Нехай вона посіяне поже! —

Хибаж вона тебе не дала варті?

ГВІДО:

Вона.

МОРАНЦОНЕ:

На ній відістиш батька смерть,
Вона була дружиною Іюди.

ГВІДО:

Вона.

МОРАНЦОНЕ:

Як вчора ти зробив дурницю,
То певне нині того не повториш.

ГВІДО:

Я вчора справді вистроїв дурницю.

СТАРШИЙ СУДДЯ:

Признався?

ГВІДО:

Пане, признаю, що тут,
Поповнено діявольське убійство.

ПЕРШИЙ МІЩАНИН:

Ну, най хто що скаже: в нього м'яке серце, яке
не хоче нічого знати про злочин; зате вони його
увільнять напевно.

СТАРШИЙ СУДДЯ:

Чи це вже все?

ГВІДО:

Не все іще, мій пане,
Смертельно той грішить, що кров пролив.

ДРУГИЙ МІЩАНИН:

Це він казав до ката; нічого пословиця.

ГВІДО:

Вкінці я прошу світлий збір суддів
Мені дасть змогу кількома словами
Злочинства тайну вам цілу розкрити
І справжнього злочинця показати,
Який учора тим оце ножем
Життя позбавив герцога.

СТАРШИЙ СУДДЯ:

Це можна.

БЕАТРИЧЕ:

*(підіймається)*Ні, ні, до цього я вже не допущу!
Чи більше нам ще доказів потреба?
Хиба його не зловлено в ночі
З ножем кр'вавим у руці?

СТАРШИЙ СУДДЯ:

*(показуючи на книгу законів)*Позвольте —
Закон такий випадок передбачив.

БЕАТРИЧЕ

*(відтворює книгу геть)*Ні, ні, найперш подумайте про це,
Що той драбуга може тут сейчасВ присутності міщанського народу
Покійника обкинути болотом,
Державу, честь її, а може навіть
Мене саму?

СТАРШИЙ СУДДЯ:

Так щож — закон законом!

БЕАТРИЧЕ:

Не сміє він промовити ні слова!
З завязаними мусить йти устами
На смерть!

СТАРШИЙ СУДДЯ:

Одначе право є за ним.

БЕАТРИЧЕ:

Закон ніякий наших рук не вяже, —
Ми вяжемо законом, других.

МОРАНЦОНЕ:

Суд

Ніяк не сміє слів таких терпіти.

СТАРШИЙ СУДДЯ:

Спокійні будьте, графе Моранцоне.
Це був би злий примір, ласкава пані
Зійти з прямої лінії закону;
Таке безправство завелоб анархію,
Яка по добрій чи злочинній волі
Важки законів гойдалаб собі.

БАРДІ:

Не можна, пані, йти напроти права.

БЕАТРИЧЕ:

Мені про право кажете й закон?
А як би так мої ви добродушні
В кишеню вашу хто поліз рукою
І сотика із неї вам забрав,
Чи теж би ви кричали про закон
І полегчі, які він передбачив?

БАРДІ:

Несправедливе, пані, ваше слово.

БЕАТРИЧЕ:

Мені здається — вповні справедливе.
Бо як би так котрий з між вас, панове,
Застав в опівніч злодія у себе,
Який безцінне дрантя горне в міх,
Чи до розмови став би з ним, замісто
Візвати варту і віддати під суд
Того, що важивсь рушити ваш дім?
Так само ви, як би як я застали
Злочинця з кровю мужа на руках,
Чи виб його не ставили на суд,
І голови не зняли з пліч?

ГВІДО:

Мій Боже!

БЕАТРИЧЕ:

Промов-же суде!

СТАРШИЙ СУДДЯ:

Ні, так будь не може.

На це закони Падуї за строгі:
Найзвичайніший, після них, злочинець
Свобідне має слово оборони.

МОРАНЦОНЕ:

Тверді закони, справедливий суд!

БЕАТРИЧЕ:

За рано ви радієте законом!
 Це не звичайний тут стоїть злочинець —
 Це зрадник, це отвертий ворог краю,
 В підступнім бою забраний в полон.
 Бо хто вбива правителя державі,
 Вбива державу теж, усіх жінок
 Вдовами чинить, сиротами діти;
 Держави ворог він, так само,
 Як би прийшов з венецькими військами
 Й до ваших брам й окопів добивався.
 Ні, тричі він від того гірший — бо
 Розбиті мури, спалені фортеці
 На ново можна ставити з основ,
 Та того, що забрав цей драб державі,
 Життя герцога нам ніхто не верне!

МАССІО:

Тепер, мабуть, він слова не дістане.

ЖЕППО:

Це має руки й ноги. Слухай далі.

БЕАТРИЧЕ:

Тому посипте попелом весь город,
 Жалібні стяги виставте з вікон,
 Хай кожен з вас жалібний вбере стрій —
 Та заки будем править похорони,
 Нехай пропаде клятий гад-злочинець,
 Який загладу нашим мурам ніс!

ГВІДО:

Мовчіть, пахолки, тиж о, суде слухай!
 Ніхто не спинить морського прибою,
 Ні реву бурі не втишить у Альпах —
 Так ти мого голосу не здавиш!
 Сто сот мечів мені забийте в горло,
 То кожна рана крикне диким криком,
 О пімсту неба!

СТАРШИЙ СУДДЯ:

Груба неформальність,
 Тебе не збавить, бо як довго суд
 Не дасть тобі позволення на слово,
 Так довго з вітром голос твій летить.

(Герцогиня сміється, Гвідо опадає одчальний)

Ласкава пані, я і світлий суд
 По вашій волі підемо на раду,
 Щоби той правний узол розв'язати
 По всім статтям приписаних законів.

БЕАТРИЧЕ:

Ідіть, панове, і як слід розважте,
 Чи ласка права є для того драба...

МОРАНЦОНЕ:

Ідіть, панове, подспитать сумління,
 Й не шліть людеи неслуханих на смерть.

(Старший суддя і трибунал виходить)

БЕАТРИЧЕ:

Мовчи, вороже мого життя,
 Вже в друге входиш поміж нас обоїх,
 Тепер, однак, прийшла черга на мене.

ГВІДО:

Не хочу вмерти, нім розкрию тайну.

БЕАТРИЧЕ:

Вмірай і тайну забори до гробу.

ГВІДО:

Чи ти та сама герцогиня Падви?

БЕАТРИЧЕ:

Я це, до чого ти мене довів,
 Я твір твого помислу.

МАССІО:

Погляньте,
 Яка вона на білу схожа левіцю,
 Що дожі в дарі переслав султан.

ЖЕППО:

Мовчи — почеє.

КАТ:

Хлопче молодий,
 Не знаю на що ти ще тратиш слово,
 Коли сокира вже при твоїй шиї;
 Словами вістря певне не затупиш.
 Колиж тобі залежить ще на чім,
 Звернись хиба до пана кардинала;
 У нього серце, кажуть, не камінне.

ГВІДО:

Мені любійше твоє ремесло,
 Ніж його.

КАТ:

Ну, за признання спасибіг,
 Останню я зроблю тобі прислугу.

ГВІДО:

Святійший отче в християнськім краю,
 В яким лице розп'ятого Христа
 Глядить з над крісла старшого судді,
 Без сповіди чи можна йти на смерть?

БЕАТРИЧЕ:

Даремно втрата слів.

КАРДИНАЛ:

Нещасний хлопче,
 Не має в мене впливу на суддів.
 По їхнім слові слідує моє.

БЕАТРИЧЕ:

Як довго схочеш можеш сповідатись
 Покіль язик тобі не здеревіє,
 Та тут мовчати мусиш.

ГВІДО:

Добрий отче,
 Слабу розраду ви мені даєте.

КАРДИНАЛ:

Повір мій сину, що могутість церкви
 Сягає дальше, ніж людське життя.
 Яке неначе банька миляна —
 Хто грішне серце убере в покору
 І в ній вмірає, той в молитвах церкви
 Найде ратунок з вічного огню.

БЕАТРИЧЕ:

Коли стрінеш у пеклі мого мужа,
 Із плямою кривавою на серці,
 Скажи, що я тебе післала.

ГВІДО:

Боже!

МОРАНЦОНЕ:

І ти цю жінку покохав — неправда?

КАРДИНАЛ:

Не жаль, хиба, вам пані того хлопця?

БЕАТРИЧЕ:

Не жаль; а він хиба мене жалів?

КАРДИНАЛ:

Він вбив вам мужа, правда?

БЕАТРИЧЕ:

Так, убив.

КАРДИНАЛ:

Та ласка є могучих гарним правом.

БЕАТРИЧЕ:

Ніхто мене не жалував і я
Нікого нині жалуватъ не буду.
Моє він серце в камінь обернув,
Бурян посіяв в моїм зільнику,
Чуття в мойому серці задавив
І виполов із нього все, що ніжне;
Життя моє, неначе та пустеля,
Неначе храм, відкіль прогнали Бога.
Я те, чим він вчинив мене.

(Герцогиня плаче).

ЖЕППО:

Як дивно —

Вона свого ката так любила..

МАССІО:

Дивно, як люблять жінки чоловіків
І дивно, як не люблять їх зовсім.

ЖЕППО:

Я бачу, ти нічого філософ.

МАССІО:

Нешастя других переносу легко —
Це моя мудрість.

БЕАТРИЧЕ:

От тобі баряться
Сивобороді в раді; хай же прийдуть,
Бо серце в мене трісне з нетерплячки.
Мені життя немає — та самотна
Не хочу йти до пекла. Кардинале,
Не бачиш ти на мойому чолі
Кервою слова писаного — „пімста“?
Несіть води, нехай його обмию,
Мене ним вчора вечір назначили —
Чи в день його носить мені — ох кари!
А як воно чоло палить, ножа
Подайте, хай я виріжу те слово!

КАРДИНАЛ:

По мойому, це річ природна вповні —
Палати местю проти душегуба,
Що нічно вам дружину заколов.

БЕАТРИЧЕ:

Колиб могла я руку цю спалити —
Вона і там горітиме.

КАРДИНАЛ:

Христос
Велів нам нашим ворогам прощати.

БЕАТРИЧЕ:

Прощати? Якже? Хто простив мені?
Ну, йдуть, нарешті, шож пресвітлий суде?

(Входить Старший Суддя)

СТАРШИЙ СУДДЯ:

Шляхотна пані нашого життя,
Ми довго те питання розважали
І ваших слів відчули глибину —
Із кращих уст такого ми не чули...

БЕАТРИЧЕ:

Без компліментів далі!

СТАРШИЙ СУДДЯ:

Ми найшли,
Як Ваша милість слушно підчеркнула,
Що той, що нишком, чи різким насильством
Здіймає руку на князя і пана
Є ipso facto лишений всіх прав,
Які другим належать по закону,
Є зрадником і ворогом народу,
І кожен може вбити його безкарно;
Колиж його поставлять перед суд,
То мовчки мусить він і повен жалю
Приняти плату за пролиту кров.

БЕАТРИЧЕ:

Спасибіг вам від серця, ваш закон
Розумний. Отже прошу вас чим скорше
Кінчати справу. Я уже стомилась
І кат напевне знувдися. Що ще?

СТАРШИЙ СУДДЯ:

Та в тім ціла процесу невігода,
Що чоловік цей не належить тут
І вірности герцогови не винен.
І хоч його обжалуєм о зраду
Яку чека неоспорима смерть,
То всеж за ним остане право слова
В обличю нас і зібраних людей;
Сам суд буде просить його усильно
Свого життя по формам боронити,
Щоби колись його родинне місто
Не кинуло нам в очі беззаконність,
З чого могла би виникнуть війна.
Такі шляхотні є закони Падви
Для всіх чужинців, що у ній живуть.

БЕАТРИЧЕ:

Чи він, як наш дворянин, тут чужий?

СТАРШИЙ СУДДЯ:

Як би служив він років сім у нас,
Тодіб позискав Падви горожанство.

ГВІДО:

Спасибіг вам від серця, ваш закон
Розумний.

ДРУГИЙ МІЩАНИН:

Я не зношу тих законів;
Колиб не було їх, не булоб лиха,
І всі були би чесні.

ПЕРШИЙ МІЩАНИН:

Ну, напевне —
Це мудре слово, заведе далеко.

ВОЗНИЙ:

На шибеницю!

БЕАТРИЧЕ :

Це такий закон ?

СТАРШИЙ СУДДЯ :

Такий закон у нас, шляхотна пані.

БЕАТРИЧЕ :

Ану погляну — так стоїть кривавий.

ЖЕППО :

Дивись на неї.

БЕАТРИЧЕ :

Тричі кляте право!
Коби його так вирвати з держави
Як з цієї книги.

(Вириває картку)

Слово — графе Барді!

Ідіть мені і коней приведіть
Я зараз мушу їхати відсіль.

БАРДІ :

Куди ви пані ?

БЕАТРИЧЕ :

Їду до Венеції
Та ви мовчіть про це. Ідіть по коні!

(Барді відходить)

Тепер до тебе слово, Світлий Суде —
Коли, як кажеш, в Падві є закон,
А в його слухність я не сумніваюсь,
Хоча, в таких випадках, це — безправство,
То чи мені не вільно в міру влади
Розправу цю відкласти на пізніше ?

СТАРШИЙ СУДДЯ :

Такої справи відложити не можна.

БЕАТРИЧЕ :

Та я не лишуся слухати, як він
Мене буде плюгавити язиком.
Крім цього в хаті жде мене повинність.
Ходім, панове!

СТАРШИЙ СУДДЯ :

Ні, шляхотна пані,
Не вільно вам піти відсіль, як довго
Не видано ще присуду на нього.

БЕАТРИЧЕ :

Не вільно? Як? Який це знов закон
Стає на моїм шляху в поперек?
Невжеж не пані я у вашім місті?

СТАРШИЙ СУДДЯ :

Якраз тому ви мусите остатись —
В долонях ваших смерть його чи воля.

БЕАТРИЧЕ :

Ти проти волі спинюєш мене ?

СТАРШИЙ СУДДЯ :

Хай воля ваша йде з законом в парі.

БЕАТРИЧЕ :

Колиж я прохід силою добуду ?

СТАРШИЙ СУДДЯ :

Не вільно вам насилувати суддів.

БЕАТРИЧЕ :

Не лишуся тут.

(підіймається з місця)

СТАРШИЙ СУДДЯ :

Чи є там воротар ?

Нехай тут прийде.

(Воротар виступає).

Знаєш свою річ ?

(Воротар замикає двері судової салі з ліва, і клякає, коли герцоґиня з оточенням наблизилася до дверей).

ВОРОТАР :

Покірно прошу вас, шляхотна пані,
Мою повинність не міняти в нечемність.
Той сам закон, що дав вам владу в місті,
Мені мої повинности наклав.

БЕАТРИЧЕ :

Нема когось між вами, щоб його
Усунути з дороги ?

МАССІО : *(випягає меч)*

Я це зроблю.

СТАРШИЙ СУДДЯ :

Шляхотний графе, майтесь на увазі,
(до Жемма)

І ви, мій пане — хто з вас вийме меч
Хочаб і проти возного, той нині
Ще до ночі згине.

БЕАТРИЧЕ :

Хай вам буде.
Примушують мене остатись.

(вертається до престолу)

МАССІО :

Тиж маєш свого ворога в руках.

СТАРШИЙ СУДДЯ : *(бере клєпсидру)*

Ферранті Гвідо, поки цей пісок
З одної чарки протече у другу
Свобідно можеш говорити.

ГВІДО :

Доволі.

СТАРШИЙ СУДДЯ :

За близько станув ти в обличчю смерти,
Щоб инше щось крім правди говорити,
Брехнею не спасешся.

ГВІДО :

Тямлю все.

СТАРШИЙ СУДДЯ :

(обертаючи клєпсидру)

Тепер — мовчати всі, як він говорить.

ВОЗНИЙ :

Сіленцієм на салі!

ГВІДО :

Світлий Суде!

Не знаю, з чого починати мову —
Вперед почуйте — хто я і відкіля.

Я син того хороброго Льоренча
Герцога, що підкупством і лукавством
Із рук злочинця смерть страшну поніс
У цьому місті, в Падві.

СТАРШИЙ СУДДЯ:

Ти — отямся —
Нічого ти брехнею не поможеш,
Кидаючи болотом на труну,
В якій лежить наш пан і князь.

МАССІО:

Далебі —
Це він законний Парми пан.

ЖЕППО:

Я завше
В ньому щось краще, вище добачав.

ГВІДО:

Отверто вам кажу — в жадобі мести
За смерть мого батька, я прийняв
В герцога службу, з ним я задружив,
З одної миски їв, вино однаке пив
І ждав весь час догідного моменту,
Покіль мені він тайни не розкрив,
Покіль мені всім серцем не віддався,
Як батько мій віддався йому колись.
Я ждав цього.

(До ката)

Гей, ти кривавий вовче,
Чого сокиру ти звернув до мене;
Такий ти певний моєї голови?
Нема другої шиї тут на салі?

СТАРШИЙ СУДДЯ:

Пісок в клепсидрі сиплеться; скорійше
Про смерть герцога оповідж.

ГВІДО:

Коротко:

Учора нічу переліз я мур
Ввійшов в палату, щоб пімстити батька;
Коли я сходи перебіг, якими
Ідеться в спальню герцога коли
Підняв червону занавісу ложа,
Тоді влилося світло до кімнати
и осяяло лежачого герцога,
Який крізь сон проклони бурмотів.
І з думкою про смерть мого батька,
Що він його післяв на ешафот,
Я вхопив ніж, що там лежав і в серці
Його з розмаху затопив.

БЕАТРІЧЕ (встає):

Ох!

ГВІДО:

Так!
Й коли я можу вас о що просити,
То прошу вас о смерть ще нині!

СТАРШИЙ СУДДЯ:

Твоє бажання сповниться. Ще нині
Умреш! Ходім панове!,

(Гвіда виводять; коли він проходить поруч герцога, вона
протягає до нього руки)

БЕАТРІЧЕ:

Гвідо! Гвідо!

(Паде омліла).

(КІНЕЦЬ ЧЕТВЕРТОЇ ДІЇ).

ПЯТА ДІЯ.

Келія в державній тюрмі Падві. Гвідо лежить з ліва на берлозі; поруч нього стіл, на столі чарка. П'ятьох жовнірів записався і грає в кости на камяному столі в куті; оден з них держить ліхтарю на галлярді. В мурі стерчить смолоскип в головах Гвіда. На задньому плані двоє закратованих вікон, поміж ними двері, що ведуть на коридор. На коні півсумерк.

ПЕРШИЙ ЖОВНЯР:

(кидаючи кости)

Знову шість, Петре!

ДРУГИЙ ЖОВНЯР:

До чорта; не граю більше з тобою, а то програюся зовсім.

ТРЕТІЙ ЖОВНЯР:

Не бійся, розуму не програєш.

ДРУГИЙ ЖОВНЯР:

Його ти хибаж мені не візьмем.

ТРЕТІЙ ЖОВНЯР:

Як брати, як його немає.

ЖОВНЯРІ (сміються):

Га! Га! Га!

ПЕРШИЙ ЖОВНЯР:

Цить, ви розбудите тюремника, він спить.

ДРУГИЙ ЖОВНЯР:

Дрібничка! Виспиться доситу небаром. Вірте, він би нам подякував, коли би ми розбудили його в гробі.

ТРЕТІЙ ЖОВНЯР:

Ледви чи так; коли він там проснеться, то буде Суд Страшний.

ДРУГИЙ ЖОВНЯР:

І чого то він не накоїв: бо хибя знаєте — таж убити одного з нас, це проти звичаю; але вбити герцога, цеж проти закону.

ПЕРШИЙ ЖОВНЯР:

Але герцог була собі личина.

ДРУГИЙ ЖОВНЯР:

Тоді йому треба було його оминати, бо хто з таким задається, стає таким же, як він.

ТРЕТІЙ ЖОВНЯР:

Скільки в нього літ?

ДРУГИЙ ЖОВНЯР:

Доволі на те, щоби коїти дурниці, а за мало, щоб бути розумним.

ПЕРШИЙ ЖОВНЯР:

Це можна в кожному віці.

ПЕРШИЙ ЖОВНЯР:

Невже?

ДРУГИЙ ЖОВНЯР:

Так, вона просила старшого судді, але він не хотів.

ПЕРШИЙ ЖОВНЯР:

А я собі думав, Петре, що герцогина може усе.

ЖОВНЯРІ:

Га! га! га!

ПЕРШИЙ ЖОВНЯР:

А я думав, що наша герцогиня в силі усе перемінити.

ДРУГИЙ ЖОВНЯР:

О ні, бо тепер віддадуть його суддям, а вони уже подбають, разом з катом Гугом, щоби голова йому не нудьгувала на плечах. Щойно тоді, як вона відлетить, герцогиня має право його помилувати, як це їй подобається; проти цього немає закону.

ПЕРШИЙ ЖОВНЯР:

Я не вірю в це, щоб грубий Гуго, як ти його звеш, попробував своєї умілости на ньому. Цей Гвідо з високого коліна, а такі, після закону, можуть прийняти отрую, коли хочуть.

ТРЕТІЙ ЖОВНЯР:

Далебіг — труту пити, це хиба приємність?

ДРУГИЙ ЖОВНЯР:

Який це рід отрути?

ПЕРШИЙ ЖОВНЯР:

Ну, така отрута, що вбиває.

ДРУГИЙ ЖОВНЯР:

Що це, властиво, отрута?

ПЕРШИЙ ЖОВНЯР:

Напій мов вода, але не такий, як вона здоровий. Хочеш покушати, ось чарка.

ДРУГИЙ ЖОВНЯР:

Хай пропаде, коли не виходить на здоровля.

ТРЕТІЙ ЖОВНЯР:

А коли він її не випе?

ПЕРШИЙ ЖОВНЯР:

Тоді відрубують йому голову.

ТРЕТІЙ ЖОВНЯР:

А коли випе.

ПЕРШИЙ ЖОВНЯР:

Тоді умре.

ДРУГИЙ ЖОВНЯР:

Найгірше — вибирати. Мабуть він вибере розумно.

(стукують у двері)

ПЕРШИЙ ЖОВНЯР:

Поглянь, хто це такий.

(Третій жовняр іде до дверей і заглядає через дірку)

ТРЕТІЙ ЖОВНЯР:

Покоївка.

ПЕРШИЙ ЖОВНЯР:

А гарна?

ТРЕТІЙ ЖОВНЯР:

Не можна бачити, вона в масці.

ПЕРШИЙ ЖОВНЯР:

Тільки дуже гарні або дуже погані жінки закривають своє обличчя. Впустіть її! *(Жовняр отирає двері, на порозі стає герцогиня в масці і плащі).*

БЕАТРИЧЕ:

(до третього жовняра)

Чи ви дижурний старшина?

ПЕРШИЙ ЖОВНЯР: *(виступає)*

Я, ласкава пані.

ПЕРШИЙ ЖОВНЯР:

Я мушу сама говорити з в'язнем.

ПЕРШИЙ ЖОВНЯР:

На жаль, це неможливо. *(Герцогиня подає йому перстень, він оглядає його і з поклоном віддає назад, до жовнярів):* Відійдіть! *(Жовнярі відходять).*

БЕАТРИЧЕ:

Ваші люде, пане старшино, трохи грубі.

ПЕРШИЙ ЖОВНЯР:

Це так тільки з виду.

БЕАТРИЧЕ:

За кілька хвилин буду вертати; коли відтак іти-му коридором, не заглядайте мені під маску.

ПЕРШИЙ ЖОВНЯР:

Не бійтеся, ласкава пані.

БЕАТРИЧЕ:

У мене є особливі причини, коли прошу, щоб мого лиця не оглядали.

ПЕРШИЙ ЖОВНЯР:

З тим перстеном, ласкаві пані, можете входити і виходити, скільки воля; це перстень герцогині.

БЕАТРИЧЕ:

Оставьте нас самих. *(Жовняр хоче відійти).* Іще момент. На яку годину назначено езекуцію?

ПЕРШИЙ ЖОВНЯР:

На дванайцятку, ласкава пані, маємо його випровадити, після приказу, але він хиба що ждати нас не буде, по всякій імовірности він прийме ковток отрути. Мужчини мають страх перед катом.

БЕАТРИЧЕ:

Це отрута?

ПЕРШИЙ ЖОВНЯР:

Так, ласкава пані, це дуже сильна отрута.

БЕАТРИЧЕ:

Тепер можете вже йти.

ПЕРШИЙ ЖОВНЯР:

Далебіг, яка чарівна ручка! Хто її може мати? Мабуть жінка, що його кохала.

(відходить).

БЕАТРИЧЕ:

(скидає маску)

Нарешті!

Тепер він може в масці і плащі

Тікати геть; ми майже рівні ростом.

Про мене тут байдуже, тількиб він —

Не мав мене причини проклясти!

Година ще часу; ну й що це буде,

Коли в тюрму прийдуть і найдуть

Гніздо порожнє?

(підходить до стола)

Значить це отрута.
Як дивно, що покладено в ту чарку
Ключі цілої мудрости життя!

(підіймає чарку)

Неначе маком пахне. Тямлю, ще
Як була я дитиною в Сицилії,
То серед збіж червоні маки рвала,
Вінки із них плела собі, що дядько
Понурий Жан з Неаполню сміявся.
Тоді цього не знала я, що мак
Таку велику силу має — душу
Від тіла раз на віки розєднати.
Цікаво де душа моя полине —
До пекла, чи до неба?

(Бере емолосит і підходить до ліжка Гвідо)

Як спокійно,
Неначе хлопчик по забаві, спить.
Колиб то я могла так тихо спати.

(Хилється над Гвідом)

Поцілувать уста його — о ні —
Одно мені осталося — щоб ні було,
Він мусить нині з Падві втечи.
Розумні були ви судді, та я
Мабуть з усіх вас розумнійша, й це
Одна моя розрада. Так гаряче
Його любила я й з того кохання
Така крівава квітка зацвіла!

(Знову підходить до стола)

Не кращеб було вихилить ту чарку
Й не ждати хвили поки прийде смерть
Прислугу свою ведучи — ведучи
Старечі думи, смуток і одчай.
Цікаво, чи отрута дуже мучить?
Так молододіти мені до гробу
Для чого? Справді, чи я мушу вмерти?
Він нині ще втече і кров його
На голову мою не впаде. Але я —
Умерти мушу — стільки я провин
На собі чую, що під ними гнуся;
Та й на що жить, як він мене не любить;
Щасливою умерлаб я, як би
Мені уста своїми запечатав.
Та він цього не зробить. Він хотів
Суддям мене віддати на поталу;

(Дзвінок)

Проклятий звук — немов собачий лай —

(Хопав чарку)

Моє ти серце спалене коханням —
Ніколи я не думала огню
Твого такою трутою гасити.

*(Випиває отруту і ставить чарку за собою на стіл. Гвідо
проснувся. Він підійнявся, але не даючи, що вона зробила.
Хвилину триває мовчанка; вони дивляться на себе).*

Просити ласки в тебе не приходжу,
Я знаю те, що стою поза нею
Обтяжена провинною і кровю.
Та годі! Я гріхи свої повіла
Суддям, які не слухали мене.
Одні казали — що роблю це з серця,
Щоби тебе з катюги вирвать рук,
Другі казали, що жінки коханням
Неначе діти граються мячем,
А треті ще казали, що в одчаю
За своїм мужем я згубила змисли;

Даремне я клялась на все святе —
Вони мені прислали лікарів.
Ніхто мені з них віри не пійняв
Зовуть мене герцогшею на Падві —
Та чи я нею є ще — не знаю.
Помилувала я тебе — вониж
На це і уха не зведуть — за хвилию
Вони тут прийдуть і тебе візьмуть
І руки взад повяжуть і потягнуть
На ешафот. Ось тут печатка Падви
Вона тебе крізь варту проваде —
Вбирайся в маску й плащ — я їм сказала,
Що маски їм ворухити не вільно;
Коли за браму вийдеш — заверни
На ліво, тамже близь другого мосту
На тебе коні ждуть — до ранку
В Венеції вже будеш.

(Павза)

Ти мовчиш,
Не хочеш навіть проклясти, нім підеш?
У тебе право є на це. Не знаєш
Того, що кілька хвиль ледви ще ділить
Тебе від смерти. Ось тут маєш перстень,
Рука у мене чиста не крівава,
Не бійсь, не хочеш брать того перстенья?

ГВІДО:

(бере його і цілує)

Спасибіг, пані.

БЕАТРИЧЕ:

Ну і геть із Падви.

ГВІДО:

Тікати з Падви?

БЕАТРИЧЕ:

Так, ще нині нічю.

ГВІДО:

Ще нині нічю?

БЕАТРИЧЕ:

Дякуй своєму Богу.

ГВІДО:

Значить, я жити буду! Ще ніколи
Мені життя таким цінним не було.

БЕАТРИЧЕ:

Чогож ти став — на мості ждуть вже коні.
Чого ти тут іще — хіба не чуєш,
Не бачиш, як тікає час — тікай!

ГВІДО:

Він прийде саме в пору.

БЕАТРИЧЕ:

Хто?

ГВІДО:

Оден мене він виведе із Падви.

Кат Гуго.

БЕАТРИЧЕ:

І як ти можеш на моє сумління
Іще одно життя покласти, Гвідо?
Як стану я перед лицем Господнім,
То ти не смієш стати за мною
Зі смугою крівавою на шиї
І так мене обжалувать, щоб пекло

Найшло для твого болю співчуття.
Чи гіршим хочеш бути, аніж пекло,
Прокляте Богом!

ГВІДО:

Жду, висока пані.

БЕАТРІЧЕ:

О ні! Цього не слід тобі робити.
Хибаж цього не бачиш ти, як я
Герцогша Падви маю менше сили,
Ніж проста дівка? Вони тебе убють.
Я бачила на площі ешафот,
Довкола нього товпиться юрба
Голодна крові; ні, ти мусиш Гвідо
Тікати відсіля.

ГВІДО:

Так, крізь браму смерти

Крізь твою ні.

БЕАТРІЧЕ:

Немає в тебе серця,
Його й не було в тебе. Але мусиш
Тікати.

ГВІДО:

Ні, я лишусь тут.

БЕАТРІЧЕ:

Не смієш!

ГВІДО:

Хай станеться що хоче, я остану.

БЕАТРІЧЕ:

(ламаючи руки)

Хиба цього не знаєш ти — коли
Судді з'являться — все буде пропащим,
І я тебе з рук катових не вирву?
Хиба за мало на моїй душі
Одної плями?

ГВІДО:

(хапає її за руку)

Я ще так не впав,
Щоб не могли умерти задля тебе.

БЕАТРІЧЕ:

(бере руку назад)

Моє життя — безвартісне лахміття,
На улицю кимсь кинуте з вікна;

ГВІДО:

Нехай же ті, які не знають муки
Двобою власних почувань, хай ті,
Які ніколи не пройшли крізь пекло
Як ми, яким життя з нудьгою сплелось,
Було без сонця, без красок, без тла,
Усі ті хай на нас підіймуть камінь.

БЕАТРІЧЕ:

(падає йому до ніг)

Моє кохання ти; моє ти щастя!
Злотоволосий, блідолицій, ясний,
Моєї мрії втілення! Тобі
До ніг падаючи, забуваю все,
Що кровю шлях життя мого затьмило,
Тобі молочись чуюсь наче Бог —
Дарма що тіла жде мойого кат.

ГВІДО:

(підіймаючи її)

Здійми на мене твої очі сині,
Нехай погляну в них й в останнє скажу:
Люблю тебе, дарма що смерть між нами
Свою холодну положила руку.
Люблю тебе — а ти мене чи любиш?

БЕАТРІЧЕ:

Не має в мене права на кохання —
Його пречисті цвіти повні крові,
Куди не гляну всюди кров, що я
Її пролила.

ГВІДО:

Це не ти, це диявол
Тебе спокусив.

БЕАТРІЧЕ:

Ні, і двічі ні —
З нас кожен має в собі щось із чорта,
Який на пекло повертає світ.

ГВІДО:

Зробім же пекло хоч на хвилю небом —
Люблю тебе Беатрікс!

БЕАТРІЧЕ:

Я не варга
Твого кохання, Гвідо.

ГВІДО:

Ні, на Бога,
Коли це гріх був, то цей гріх був мій!
Хибаж не я ростив його у серці,
Хибаж не я горів ним і страждав?

БЕАТРІЧЕ:

І що це було? Сон чи чорна дійсність?
Мені з очей не гине домовина
Й криваві плями на моїх долонях.
І щож це було? Злочин, подлий злочин
Й нічого більше, як убійство...

ГВІДО:

Ні!

Твого кохання це печальний цвіт,
Який тоді збудився до життя,
Коли я вже до злочину доріс.
Я повен був його, я дихав ним
Однак для цього мав слабе рамя;
Твоя рука звелась на чин, та дух
Остався чистим. І тому Беатрікс
Люблю Тебе!

(пробує її поцілувати)

БЕАТРІЧЕ:

Ні, ні, ти надто чистий,
Щоби моїх торкнутись уст. Тікай!
Тікай, покіль ще хвиля не прийшла,
В якій твій кат застука до дверей.
Колиж на волі знайдешся, згадай
Мене як ту, що все тобі віддала.
Згадай ту жінку, що життя своє
Коханню в жертву принести хотіла,
Та тим зломала цвіт свою кохання.
Та що це? Дзвони дзвонять, чути кроки,
На сходах брязкіт галябард, хтось йде...

ГВІДО:

Ідуть по мене.

БЕАТРИЧЕ:

Дзвонять, пощо дзвонять?

ГВІДО:

На цьому край життя мого. Я вірю,
Що поза гробом стрінемось.

БЕАТРИЧЕ:

Тікай!

Покіль остання хвиля не пробила.
На мості коні ждуть тебе. Тікай!

(Голос з надвору)

Давайте місце, йде Високий Суд!

*(Крізь закратоване вікно видно Старшого суддю, який про-
ходить коридором, оточений смолоскипами).*

БЕАТРИЧЕ:

Уже за пізно.

(Голос з надвору)

Дайте місце кату!

БЕАТРИЧЕ:

Ох! *(Шаде омліла).*

*(Кат зі сокирою на рамени являється на коридорі. За ним
черні несуть світла).*

ГВІДО:

Прощай, кохана, пю отсю отруту:
Я свого ката не боюсь, та сам
На ешафоті умірять не хочу.

БЕАТРИЧЕ:

Ох!

ГВІДО:

Ні, а тут умру в твоїх обіймах.
Прощай! *(Іде до стола і бере чарку).*

Це що — порожна?

(Кидає чаркою об землю).

От, скупця ключник,

Отруї жалко!

БЕАТРИЧЕ: *(слабо)*

Він тому не винен.

ГВІДО:

Мій Боже, ти напилася отруї?

БЕАТРИЧЕ:

Я чую, як палить мене, за хвилю
Промовить трута.

ГВІДО:

Зрада, чорна зрада!

Ні каплі ти для мене не лишила?

БЕАТРИЧЕ:

Ця смерть була призначена для мене.

ГВІДО:

Позволь, хай труту випю з твоїх губ.

БЕАТРИЧЕ:

Тобі не можна вмерти, тиж не винен,
Не вбив нікого ти, це я — убила.
І кров за кров — десь сказано — не знаю.

ГВІДО:

Зажди на мене, підем рука в руку.

БЕАТРИЧЕ:

Ще тільки є жінок на цьому світі,
Які не мають рук в крові.

ГВІДО:

Між ними

Тебе немає.

БЕАТРИЧЕ:

Можеш жить без мене.

ГВІДО:

Коли вміраєм разом, то чому
В одній могилі нам лежать не дано?

БЕАТРИЧЕ:

Могила це вузке весільне ложе.

ГВІДО:

Для нас доволі.

БЕАТРИЧЕ:

Вони його покрийть
Рядном мертвецьким і бурян засіють,
На нашій гробі рож не посадять.

ГВІДО:

Безсмертні рожі в тебе на устах.

БЕАТРИЧЕ:

Хибаж уста ті не побліднуть в гробі
На порох, гниль не зміниться краса?

ГВІДО:

Ну й щож? Кохання не боїться смерти.
В імя кохання я умру з тобою.

БЕАТРИЧЕ:

В могилі темно, я піду наперед
Щоби світла для тебе засвітити.
Ні, ні, не хочу я вмирати, не хочу
Коханий, дужий, заступи мене!
Як смерть по мене прийде, бийся з нею!

(Заслонюється Гвідом).

Не має в тебе ліку на отруту?
Усі вже ріки висохли в Італії?
Води каплину — погасить огонь!

ГВІДО:

Мій Боже!

БЕАТРИЧЕ:

Чом мені ти не казав,
Що в вас посуха, що нема води,
А тільки жар?

ГВІДО:

Кохана!

БЕАТРИЧЕ:

Лікаря
Пришли, одначе жадного із тих,
Які в герцога гамували кров!
На кожну труту є все антідот —
За гроші всього лікарі дадуть.
Скажи — за одну хвилечку життя
Дістане Падву. Я не хочу вмерти!
В нутрі мойому трута. Я не знала,

Що смерть з такою мукою прийде,
Я думала, що все для мене вмерло
І жити я не маю задля чого,
А це не зовсім правда.

ГВІДО:

Кляті зорі,
Летить мов сміття нині з небосклону,
А князь ваш місяць най лице закріє!

БЕАТРИЧЕ:

Чого нам тут шукати, любий Гвідо,
Для нас хиба тюрма — весільний дім?
Ходім скорійш відсіль, там ждуть нас коні!
Яка холодна ніч! Скорійше їдьмо!
Не чуєш, нам на зустріч грають дзвони?

(Черні почали співати панахиду).

Співають! Чом же так понуро, скучно?
Мабуть, що смуток є тепер у моді.
А ми себе хиба не любим палко?
Чогож тут смерть шукає? Ми її
На наше свято чейже не просили.
Вином твоє я випила здоровля,
Не трутою; це все усе неправда,
Що я за тебе випила отруту,
Що я свого мужа заколола,
Бо ти спізнівся.

ГВІДО:

Так, це все неправда.

БЕАТРИЧЕ:

Чогож ти, смерте, ждеш іще, іди
В кімнати! Там лежить холодний герцог,
Твоя це жертва і твоє там свято.
Тобі нічого тут робить — в нас літо,
Не треба нам тепер такої спеки,
Яку ти нам принесла. Гріб почато,
Та він порожним буде. Він не наш!
Горю від жару, я згорю від того,
Що в мене в серці! Дай мені води!
Або отрути більше. — Вже пройшло;
Як дивно, я не чую більше болю
Яка щаслива я, що смерть пішла!
Мені здалося, що вона між нас
Війти хотіла й розеднати; Гвідо —
Скажи, чи того жалуєш, що ми
В життю зустрілись?

ГВІДО:

Чим булоб життя
Моє без тебе? Скільки то людей
Весь вік тужило до цього моменту
І клалось в гріб, не бачивши його!

БЕАТРИЧЕ:

Як дивно, ти щасливий ним?

ГВІДО:

Хибаж —

Краси твоєї я не пив устами,
Хиба цього за мало? Яб тепер
Співав, радів — втішався тим моментом,
Який в коханню нас зєднав до смерти!

БЕАТРИЧЕ:

За всіх жінок у світі я грішила
За всіх їх я і кару понесла.
Чи справді кров цю на моїх руках
Коханням змити не можна?

ГВІДО:

Хто для кохання согрішив, у того
Гріха не має.

БЕАТРИЧЕ:

Я грішила дуже
Та душе всього я кохала. Гвідо!

(Беатріче і Гвідо падають собі в обійми — сперше цілюються. Нечайно герцогиня починає кидатися в смертельних судорогах. В муці реє на соді одяг, скінці зі страшно скривленим обличчям падає на крісло. Гвідо виймає з її пояса кинджал і обиває собі його в груди. Мала павза. На коридорі почується стукіт жовнярських кроків. Отвараються двері, входить Старший Суддя, кат і варта. Старший суддя кидается до мерців, що лежать одно при другому, підіймає плаш, яким Гвідо падаючи накрит герцогиню — з під плаша викилюють її одличя — тепер уже мраморно спокійне — знак, що Бог її простив).

КІНЕЦЬ.

Перекладено весною 1919 р. В перінетях бою за Незалежність З. У. Н. Р.